Karaktervorming en Beverburchten

LEIDERSCHAPS PARADOX

Inleiding

In het geheel van de visie van Leiderschapsparadox is karaktervorming een leidend aspect. Wanneer in organisatie- en leiderschapsontwikkeling de focus op karaktervorming komt te liggen, zullen resultaten met impact van binnenuit ontstaan. Dan zullen medewerkers groeien en floreren, is er minder verzuim en ontstaat er een unieke samenwerking.

Dat is waarschijnlijk wat iedere leidinggevende wil. Leiderschapsparadox leidt hierin op en begeleidt leidinggevenden, teams en organisaties in dit proces.

Maar wat is karaktervorming eigenlijk? Waar hebben we het dan over?

Daarover gaat deze e-reader. Het is een bundeling van de blogs die verschijnen op de site van Loopbaanparadox, de zuster-organisatie van Leiderschaps-
paradox.

Steeds wordt een inhoudelijk thema beschreven, waarna in de volgende
aflevering dit thema wordt verwerkt in een Beververhaal.

Deze e-reader wordt geschreven op het snijvlak van bijna 10 jaar Loopbaanparadox en de start van Leiderschapsparadox. Dat zie je in de huisstijl. Bepaalde teksten refereren aan de missie van Loopbaanparadox ‘Kwetsbaarheid is kracht’. De huisstijl is die van Leiderschaps-
paradox. Een mooie verbinding op een prachtig snijpunt!

Veel leesplezier!

Aflevering 1a:

Karaktervorming – inleiding

Karaktervorming – inleiding

‘Stilte staat tegenover zelfzucht en gebed tegenover grootspraak.’ Dat is een heel korte samenvatting van wijze woorden die ik las bij Abraham Heschel, een joodse filosoof, en die alles te maken hebben met karaktervorming, het onderwerp van deze blogserie.
Karaktervorming gebeurt daar waar jij je laat veranderen aan het leven. Deze verandering ontstaat waar jij je verhoudt tot ‘het anders’ in jezelf, in de ander en het andere. Tot dat wat we snappen, kunnen we ons gemakkelijk verhouden. In het leven komen we echter voortdurend zaken tegen in onszelf, in de ander en in het andere die we helemaal niet goed snappen. De neiging die dan automatisch ontstaat, is om in afweer te stappen, een oordeel te vellen of onze ogen te sluiten. En juist wanneer we dat niet doen en ons verhouden tot ‘het anders’ waarmee we geconfronteerd worden, ontstaat karaktervorming.

De stilte schept ruimte voor de confrontatie met het andere. In de stilte stopt de gerichtheid op alleen onszelf. In de stilte komt de grootspraak tot zwijgen. In de stilte vallen het (ant)woord en het weten weg. Dan kunnen we op andere gedachten komen. De stilte schept ruimte voor karaktervorming.

Ik zoek zelf een aantal keren per jaar een week(end) de stilte om zo de grote woorden om en in mijzelf weer even kwijt te raken. Te komen bij niet-weten. Ook mijn eigen angst en onzekerheid onder ogen te zien, die meestal oorzaken zijn van grootspraak. En zo nieuwe gedachten op te kunnen laten komen. Deze manier van leven helpt mij om te oefenen, zodat ik mijn karakter in kleine stappen kan vormen. Een levensproces.

Een andere vorm om tot stilte én karaktervorming te komen, is bewust reflecteren. Bijvoorbeeld in de vorm van een dag- of logboek. Hoe reageerde ik in deze (werk)situatie? Zou dit anders kunnen? Hoe wil ik mij ontwikkelen? Wat staat mij daarbij in de weg? Wat is mijn kracht?
Nog een manier om je karakter te vormen, is door middel van een intervisiegroep. Een intervisiegroep kan je helpen om je eigen dilemma’s, ontwikkelpunten en vragen met anderen onder woorden te brengen en anderen de gelegenheid te geven je een spiegel voor te houden.

Een persoonlijk voorbeeld. Ik heb een eigen bedrijf. Dat betekent dat ik behalve concrete prestatiedoelen (bijvoorbeeld: ik wil dan en dan een workshop hebben ontwikkeld) ook oefen en

ontwikkeldoelen stel. Ik ben iemand met veel visie. Omdat ik behoorlijk introvert ben en eigenlijk ook best verlegen, breng ik die visie niet zo makkelijk voor de bühne. Mijn oefen- en ontwikkeldoel is dat ik mijn visie zo verwoord dat ik anderen ermee help om zich te ontwikkelen en zo mijzelf zichtbaar maak met mijn visie. Dit gaat over karaktervorming. Dan gaat het over mijn eigen dilemma's onder ogen zien en daarmee dealen. Stilte, intervisie, supervisie en goede collegiale contacten helpen mij om met mijn dilemma's te dealen.

Ik zie het leven als een speelveld waarop allerlei toestellen staan die ik mag ontdekken, verkennen, ermee oefenen en zo mijzelf ontwikkelen. Dat helpt me om niet teleurgesteld te raken over al die dingen waar ik niet tevreden over ben, die niet gelukt zijn en die ik niet gehaald heb. Ik mag oefenen. Ik mag spelen.

Karaktervorming kan alleen plaatsvinden wanneer we tot stilte en tot stilstand komen, sprakeloos en ant-woord-loos durven worden en zo andere gedachten toelaten. In de komende blogs beschrijf ik twintig eigenschappen of elementen die bijdragen aan karaktervorming. Deze eigenschappen of elementen keren terug in de parabels over de familie Bever die ook deel uitmaken van deze blogserie.

Ik hoop dat de blogs en parabels je helpen om tot stilstand te komen en zo in kleine stappen je eigen karakter te vormen!

Groeivraag

Waarin ben jij in de afgelopen tijd geconfronteerd met 'het anders'? Wat heb je ermee gedaan? Hoe wil jij werken aan karaktervorming als je dit blog leest? Neem de tijd om over deze vragen na te denken en schrijf je gedachten op.

Aflevering 1b:

Familiebedrijf Bever voor Civiele Techniek

Familiebedrijf Bever voor Civiele Techniek

De familie Bever woont in een uitgestrekt bebost vennengebied met veel wild. Al jaren voert de familie het Familiebedrijf Bever voor Civiele Techniek. Ze knagen en zagen om het waterrijke bevergebied veilig en toegankelijk te houden. Het bedrijf, dat zij erfden van grootvader Bever, staat er goed voor.

De kinderen Bever startten in eigen territoria mooie bedrijven in aanpalende deskundigheden in de Civiele Techniek. Björg is de oudste zoon en commercieel leider van het familiebedrijf. Bas Bever is met zijn bedrijf BB specialist in dammen en dijken. Populierenhout is zijn liefde. Al bouwend houdt hij de beverburchten droog. Bernt, een echte pragmaticus, heeft een onderaanneming in het bouwen van bruggen en aquaducten. Hij geniet van het zachte wilgenhout en bouwt met voortdurende inzet aan de mooiste werken. Zoon Boudewijn heeft een bedrijf in marketing en communicatie. Zijn zachte roep heeft menig dier in de omgeving tot de overtuiging gebracht dat samenwerking met de Bevers van levensbelang is. Zoon Boaz leidt het onderdeel Sluizen en Waterkeringen. Met al deze onderaannemingen heeft het familiebedrijf hun gezamenlijke expertise sterk vergroot. Dochters Beatrijs en Barbara wonen in de beverburcht bij hun ouders. Beatrijs heeft een handicap; ze kan niet kauwen. Barbara speelt fanatiek waterpolo en weet nog niet precies hoe haar toekomst eruit zal zien.

De drijvende kracht achter het bedrijf is Moeder Bever. Ondernemer pur sang! Zij is degene die de kinderen opleidt in ondernemerschap. Het bedrijf had nooit deze omvang gekregen, wanneer zij niet aan het roer had gestaan. Ze blaast en kreunt dat het een lieve lust is, --- wanneer zaken haar niet zinnen. In grote woede slaat ze regelmatig met haar staart op het water.

Het is weekend. De familie Bever laat het werk rusten. Tijd voor ontspanning. De meeste bevers trekken zich terug in hun eigen territoria. Een aantal komt naar het territorium van de ouders Bever. Alleen Vader Bever ontbreekt… Waar is hij? Vader Bever heeft zich teruggetrokken in een van de vennen in het bos. Alleen. De afgelopen weken zaten vol met zakelijke deals, goede adviezen, problemen en mooie successen. Zijn hoofd is er vol mee. Door de jaren leerde hij dat het goed is om dan even alles te laten. Alleen te zijn. De stilte te zoeken. Geen vragen, geen adviezen, geen deals. Alleen, met zichzelf.

Er is een vraag die hem bezighoudt. Een ander beverbedrijf heeft aangegeven dat het tot een fusie wil komen met hun familiebedrijf. Dit beverbedrijf richt zich op het uitvoerende werk, zoals het kappen van bomen en het verwerken van het hout tot goede kwalitatieve materialen en maatwerk. Een prachtige aanvulling op alles wat Familiebedrijf Bever nu levert.

Vader Bever zwemt wat rond. Knaagt met zijn sterke oranje tanden een boom om. Bouwt een kleine burcht. En komt tot stilte. De afgelopen weken was hij maar aan het zoeken naar antwoorden. Naar het juiste besluit. Nu hoeft hij het even niet te weten. Hij mag zwemmen, knagen en bouwen. Vader Bever komt tot stilstand.

Dan komt de vraag bij hem boven: ‘Wat is mijn motief voor deze fusie?’ Hij kijkt in zijn eigen spiegel. Langzaam wordt hij zich bewust van zijn behoefte aan expansie en macht. Maar is deze fusie wel echt in het belang van zijn familiebedrijf? Alle bevers in de omgeving zitten in de uitvoer. Hij zal zich begeven in een concurrentiemarkt die mogelijk helemaal niet zo gunstig is. Juist Familiebedrijf Bever heeft een heel onderscheidend merk, de civiele techniek.

Zondagavond is Vader Bever weer thuis en roept de hele familie bij elkaar. ‘We doen het niet!’ Als hij zijn beslissing toelicht, kunnen de andere bevers zich daar helemaal in vinden.

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 1a. Karaktervorming – inleiding.)

Groeivraag

Hoe kom jij tot stilstand? Wat kun jij doen om tot stilstand te komen? Maak het concreet.

Aflevering 2a:

Wek tot leven

Karaktervorming gaat over jezelf en de ander tot leven wekken. Leven dat de stukken eraf vliegen. Ontknopen, ontbinden, openstaan voor nieuwe en velerlei betekenissen van het leven, onverzadigde nieuwsgierigheid en een gevoel ontwikkelen voor de verborgen dynamiek van het leven (naar: Marc-Alain Ouaknin 2001, p. 35).

Als mens begeven we ons in het paradoxale gebied tussen kwetsbaarheid en eindigheid enerzijds en creatiekracht en oneindigheid anderzijds.

Ik heb bijvoorbeeld te dealen met het feit dat mijn dag 24 uur heeft, waarvan ik er zeker 8 slaap. Ik heb dus 16 uur over, terwijl ik taken heb liggen voor 48 uur. Daarbij beschik ik over een aantal talenten wél en ook over een aantal niet, waardoor ik beperkt ben in wat ik allemaal wil en kan. Ook ben ik raakbaar als mens. Ik kan verdriet oplopen en ondervinden hoe kwetsbaar ikzelf ben en hoe kwetsbaar het leven is. Ik kan dus niet altijd op elk moment wat ik zou willen en kunnen. Mijn leven is begrensd. Dat is de ene kant van het verhaal.

Anderzijds blijft mijn energie alleen bewaard als ik blijf ontwikkelen, blijf creëren. Stilstand is achteruitgang, is niet voor niets een bekend spreekwoord. Wanneer je mij tien jaar geleden had verteld dat ik nu veel schrijf en inspireer, zou ik je mogelijk uitgelachen hebben (sorry!). Maar omdat ik het graag wilde, en door steeds zelf een stap te zetten, binnen mijn grenzen, buiten mijn comfortzone, ontwikkelde ik mijn latente talenten. Het is dus ook goed dat ik openstond voor wat ik kon ontwikkelen. Voor mijn eigen creatiekracht. Dat is de andere kant van het verhaal.

Als mens hebben we vaak meer de neiging om onszelf en de ander op te sluiten en gevangen te zetten in de eindigheid dan ons te laten prikkelen en uitdagen tot de oneindigheid. Terwijl juist in het leven op de grens tussen eindigheid en oneindigheid vrijheid te vinden is. Karaktervorming daagt uit om het eigen leven – tussen eindigheid en oneindigheid, tussen kwetsbaarheid en creatiekracht – volledig aan te gaan én de ander daartoe volledig de kans te geven. Ik grijp maar even terug op mijn eigen ‘schrijftalent’. Omdat inspireren mijn ding is, heb ik het voertuig van de taal nodig. Toch weet ik van mijzelf dat ik niet een uitmuntend schrijver zal worden. Dat betekent dat ik op het snijvlak van kwetsbaarheid en creatiekracht veel moet oefenen en helpers heb om binnen die vrije ruimte te inspireren. Steeds daag ik mijzelf weer uit. Het leven is paradoxaal. We zijn gebonden aan de eindigheid, de grenzen, dat wat niet kan. En regelmatig worden we ook geconfronteerd met de rauwheid van het bestaan. Tegelijk mogen we ontwikkelen, creëren, onszelf openstellen voor dat wat we nog niet kennen en niet weten, voor dat wat in ons levensverhaal nog niet geschreven is. Juist in de begrenzing van

onze eindigheid ontdekken we de creatiekracht van de oneindigheid. Niet voor niets zeggen we dat een crisis een kans is. Daar waar wij onze grenzen raken, gaan we zoeken naar de weg buiten onze comfort-zone of zoeken we alternatieven. En daarmee wekken we onszelf tot leven. En het feit dat jij bent gekomen tot het einde van deze tekst, betekent dat het talent dat ik heb ontwikkeld, jou heeft weten te boeien...

Groeivraag

Hoe kom jij tot leven? Waar liggen jouw grenzen? Waar ben je kwetsbaar? En waar liggen kansen om te groeien? Hoe wek jij anderen tot leven? Plan de komende week tijd om over deze vragen na te denken en schrijf gedachten die bovenkomen op.

Aflevering 2b:

Bas het buitenbeentje

Bas, zoon van Vader en Moeder Bever, was als jonge bever al een buitenbeentje. Hij was graag alleen op pad. Dan verschool hij zich in het dichtere bos. Altijd kwam hij thuis met heel verfijnd knaagwerk. Zijn grote liefde was populierenhout. Daarvan maakte hij de mooiste dingen.

Ooit kwam er een meestermeubelmaker langs bij het familiebedrijf. Zijn woorden zou Bas zijn leven lang niet vergeten. ‘Ik werk samen met bijzonder gespecialiseerde meubelmakers in dit vennengebied en daarbuiten. Toch maken zij niet wat jij maakt. Dit is kunst!!’ Die woorden waren blijven liggen, verstoft, vergeten. De familie Bever heeft niets met verfijning. Knagen en zagen, het grote werk, daar draait hun leven om. Een beverdam, een beverburcht, een beverbrug. Waterplassen en droge voeten.

Het is inmiddels zo’n acht jaar geleden dat Bas het ouderlijk territorium verliet. Binnen het familiebedrijf was behoefte aan iemand die zich zou richten op dammen en dijken.
Een specialist. Bas richtte binnen de maatschap zijn eigen bedrijf op: BB – Bas Bever – specialist in dammen en dijken.

Sinds twee jaar maakt zijn vrouw zich grote zorgen om hem. Zijn vacht wordt vaal, zijn tanden bot, hij eet slecht, slaapt veel, en last but not least, hij gaat steeds meer drinken van het zeer verslavende waterleliesap dat werkt als een drug. En op een dag gaat het echt niet meer. Bas blijft in bed. Eet niet meer. Slaapt vrijwel alleen nog. En wil met niemand praten. Vader Bever maakt zich grote zorgen. Wat is dit? Zijn zoon! Dit hebben ze nog nooit meegemaakt. Hij tobt. Hij piekert. Hij weet niet wat te doen. Hij houdt van zijn zoon. Dat is zijn drijfveer. Tegelijk maakt hij zich zorgen om het bedrijf. De opdrachten blijven liggen! Hij loopt inkomsten mis. De familienaam is in het geding.

Hij gaat langs bij Uil.

‘Uil, ik heb behoefte aan je wijze woorden.’

‘Hmm…’ zegt Uil. Hij kijkt Vader Bever aan.

‘Ja, zie je, mijn zoon… hij is ziek. Het gaat echt niet goed. En ik weet niet wat ik moet doen!?’
‘Hmm…’ zegt Uil. Hij kijkt Vader Bever aan.

‘Ja, weet je, ik denk soms dat hij helemaal niet gelukkig wordt van wat hij doet. Hij was altijd gelukkig als jonge bever. Altijd op pad. Verzon iedere keer weer iets anders. En altijd máákte

hij iets. Anderen vonden het mooi. Wij snapten het niet. Wij vonden het niets om eerlijk te zijn…’

‘Hmm…’ zegt Uil. Hij kijkt Vader Bever aan.

‘Eh… ja… soms vraag ik mij af… eh…, hebben wij soms iets van hem gevraagd wat niet klopte? Had hij niet dat moeten doen wat echt bij hem hoorde? En hadden wij die ruimte niet voor hem moeten scheppen? Zodat hij de echte Bas kon ontplooien? Stonden wij hem misschien in de weg?’

‘Hmm…’ zegt Uil. Hij kijkt Vader Bever aan.

‘Dag Uil, ik ga naar huis. Ik weet wat ik moet doen…’ reageert Vader Bever. Er lopen tranen over zijn snuit.

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 2a. Wek tot leven.)

Groeivraag

Lees nog een keer Blog 2a. Wat gebeurt er met Bas volgens jou in dit verhaal? In wie herken jij je het meest in dit verhaal? Neem de tijd om je gedachten op te schrijven

Aflevering 3a:

Beeldenstorm

Karaktervorming gaat over jezelf en de ander tot leven wekken. Leven dat de stukken eraf vliegen. Ontknopen, ontbinden, openstaan voor nieuwe en velerlei betekenissen van het leven, onverzadigde nieuwsgierigheid en een gevoel ontwikkelen voor de verborgen dynamiek van het leven.

Dit citaat is afkomstig uit blog 2a. Wanneer we op deze manier leven, kan het niet anders dan dat ons vaststaande beeld over wie wij zelf zijn, stukbreekt. Karaktervorming vraagt om een heuse beeldenstorm! Het gaat om ont-wikkelen, de wikkels gaan eraf. Om ont-dekken, dat wat bedekt is, gaat eraf. Om ont-moeten. Dat wat moet, stopt en we gaan onszelf en de ander echt ontmoeten. En dan ontstaan nieuwe beelden, nieuwe vormen, nieuwe ideeën.

We vormen ons vaak een beeld van onszelf. Bijvoorbeeld door te zeggen: ik kan niet schrijven. Of: ik ben een goede leidinggevende. Of: een zorgrol past bij mij. Toch kan het voorkomen dat dit beeld van onszelf stukgaat. Bijvoorbeeld doordat iemand anders ons een spiegel voorhoudt. Als het beeld van onszelf niet meer klopt met wie wij werkelijk zijn, roept dat gevoelens van angst op, onbehagen, ongemak. We weten niet meer wie we zijn. En tegelijk ontstaat juist hier – buiten onze comfortzone – ruimte. Hier kan het nieuwe leven gewekt worden.

We vormen ons ook vaak beelden van een ander. Toch zijn we als we dat doen, niet echt in contact met de ander. We zijn in gesprek met de persoon in ons eigen hoofd, het beeld. We vormen ons vaak beelden van onze eigen waarheden. Waarheden die waar zijn. Geen meningen, gedachten, visies desnoods. Nee, waarheden! In mijn hoofd is het waar, dus is het voor iedereen waar.

Ik geef een voorbeeld. Er zijn zojuist een aantal collega's boventallig verklaard. Jij mag blijven en je collega niet. Je gaat naar je collega en zegt: 'Wat ontzettend rot voor je, nu ben je je baan kwijt.' Je collega reageert laconiek: 'Weet je dat ik het ook een opluchting vind? Ik wilde al langer iets anders. Nu moet ik.' 'Ja, dat is je reactie van nu, maar je bent wel je baan kwijt.' Jij houdt vol in jouw beeld. Het is je eigen angst die je projecteert op de ander. Want stel dat jij het was geweest. Dan zou je bestaan volledig op zijn kop staan. Dat is 'jouw waarheid'. Maar deze boventalligverklaring gaat niet over jou, het gaat over de ander.

Voor karaktervorming, voor synergie en een echte ontmoeting, is een beeldvrije en oordeelvrije attitude nodig. En soms vraagt dat om een heuse beeldenstorm.

Groeivraag

Heb jij zelf ervaring met een ‘beeldenstorm’? Hoe was of is dat voor jou? Neem vandaag tijd om hierover na te denken en gedachten die in je opkomen op te schrijven.

Aflevering 3b:

Moeder Bever

Na zijn ontmoeting met Uil (zie blog 2b) komt Vader Bever thuis. Hij deelt zijn inzicht met Moeder Bever: ‘Wij wilden dat Bas in het bedrijf kwam. Hijzelf heeft dat nooit gewild. We weten allemaal al jaren dat hij een kunstenaar is.’

Moeder Bever, de drijvende kracht achter de hele maatschap waarin alle bedrijven van de Beverkinderen zijn opgenomen, wordt woedend! ‘BB – Bas Bever – specialist in dammen en dijken is het belangrijkste onderdeel van ons bedrijf. En nu zou hij ineens ongeschikt zijn voor ons bedrijf. Hij wil gewoon niet. Bas was altijd al een buitenbeentje. Maar hij moet zich aanpassen! Hij is een BEVER, ja!’

Vader Bever loopt weg. Hij kan slecht tegen conflicten. En zo kwaad als hij Moeder Bever nu ziet, heeft hij haar zolang hij haar kent, nog niet gezien.

Vader Bever zwemt een rondje, knaagt wat en stapelt wat hout. Dan opeens slaat hij met zijn staart op het water. Het signaal onder Bevers dat er gevaar dreigt. Uit alle hoeken en gaten van de territoria van de familie Bever schieten Bevers weg. Op zoek naar een veilig heenkomen.

Pas diep in de nacht komen alle Bevers schoorvoetend weer tevoorschijn. Ze verzamelen zich in de burcht van Vader en Moeder Bever. Is het veilig?

Bij de ingang vangt Vader Bever hen op: ‘Ja, het is veilig!’

Vader legt uit: ‘Jullie moeder en ik hadden vanmiddag een conflict. Ik ging weg en was zonder dat ik dat wilde, heel erg boos. Ik probeerde mijn boosheid te verbergen. Tot ik uit kwaadheid met mijn staart op het water sloeg. Jullie dachten dat er gevaar dreigde. Dat was niet zo. Ik was alleen heel kwaad.’

‘Mogelijk dreigde er toch gevaar?’ suggereert zoon Bernt, die een onderaanneming heeft in het bouwen van bruggen en aquaducten. ‘Ik heb nog nooit meegemaakt dat jullie een conflict hadden. En ik heb nog nooit meegemaakt dat mijn zachtmoedige vader zo kwaad werd dat hij op het water sloeg. Dat voelt als gevaar… Kunnen jullie uitleggen wat er aan de hand is?’

Vader Bever legt zijn zorg om zoon Bas uit en hij vertelt over zijn gesprek met Uil. Moeder, inmiddels meer tot rust gekomen, legt uit wat haar standpunt is.

‘Moeder,’ reageert Bernt, ‘is wat u van Bas verwacht uw beeld van hem, of is dit de echte Bas, de bever zoals hij ten diepste is en zoals u hem niet wilt zien? Gaat dit over uw verlangen of over zijn verlangen?’
Moeder buigt haar hoofd. Er lopen tranen langs haar stompe snuit. Ze knikt. Ze heeft het begrepen.

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 3a. Beeldenstorm.)

Groeivraag

Met wie identificeer jij het meest in dit verhaal? Welke herinnering of welke situatie komt er bij jou naar voren als je hieraan denkt? Wat wil je? Neem de tijd om dit op te schrijven.

Aflevering 4a:

Verschilligheid

In Blog 3a Beeldenstorm beschreef ik dat we ons vaak beelden en waarheden vormen over anderen. Ik poneer bij dezen de stelling dat beeldvorming een vorm van onverschilligheid is. En ik pleit daarentegen voor verschilligheid. In dit blog leg ik uit wat ik daarmee bedoel.

Als we beelden maken van de ander, staan we de relatie met onszelf en de ander in de weg en komen we niet tot een daadwerkelijke ontmoeting met onszelf en de ander. Op het moment dat ik in de relatie met de ander vasthoud aan het beeld dat ik mij van die ander heb gevormd, laat het mij feitelijk onverschillig wie de ander in wezen is. Ik neem geen verantwoordelijkheid voor een kwetsbare ontmoeting. Het beeld is veiliger. Tegelijk zorgt dit ervoor dat we de ander en onszelf gevangenhouden. Er kan geen vrijheid, geen creatiekracht, ontstaan. Wanneer ik de ander wil ontmoeten in zijn vrije ruimte, de plaats waar hij zijn leven creëert en ontwikkelt, ben ik verschillig, sta ik open voor de ander zonder dat ik mij van hem of haar een beeld heb gevormd. Wat dan gebeurt, is dat de ander verder kan ontwikkelen, zichzelf verder kan vormen, zijn leven kan creëren. Door verschillig aanwezig te zijn en te ontmoeten, geven we de ander adem, geestkracht, lucht.

Een voorbeeld. Ik begeleidde Theo die als docent werkte en zijn baan verloor, omdat hij boventallig werd verklaard. Omdat hij 55 was, was het voor hem niet heel makkelijk om een nieuwe baan te vinden. In het traject waarin ik hem begeleid, stimuleer ik hem om als voor zichzelf te beginnen. Zijn vrouw kan zich hier niet in vinden. Hij heeft altijd voor de baas gewerkt en het is goed wanneer hij dat blijft doen tot zijn pensioen. Toen ik Theo twee jaar na ons traject tegenkwam, had hij geen baan. De vrouw van Theo had een beeld gevormd van hoe haar man moest zijn en onder welke voorwaarden hij het beste zijn werk kon uitvoeren. Dit beeld hield Theo gevangen, waardoor hij met als zijn prachtige kwaliteiten, niet opnieuw tot bloei kwam. De keuze om zelfstandig te worden kon hij hierdoor niet maken.

Dat kun je ook met jezelf doen. Als je vasthoudt aan een beeld dat je van jezelf gevormd hebt, houd je jezelf gevangen en geef je jezelf geen kans om te groeien. Stel, je wordt ziek, haalt een examen niet of wordt ontslagen. Dit zijn zaken waarop je gevoelsmatig geen invloed hebt. Als mens heb je dan de neiging tot re-activiteit. Tot gedachten als: dit overkomt mij weer; ik kan het ook nooit; ik ben een mislukkeling. Maar dit soort gedachten beroven je ook van een stuk vrijheid. Verschillig omgaan met jezelf is ruimte maken voor creatie. Verschilligheid is het beeld dat wij van onszelf hebben, durven aanpassen. Je kunt bij ontslag bijvoorbeeld denken: ik ben nu eenmaal timmerman, ik kan niets anders. Vanuit de open ruimte van creatie kun je ook denken: ik ben geschoold als timmerman, hoe kan ik op een andere manier mijn talent inzetten?

Dat is verschilligheid. Ik nodig uit tot verschilligheid. Zo help ik mijzelf en mogelijk ook de ander tot verantwoordelijke vrijheid!

Groeivraag

Op welke manier kun jij groeien als het gaat om ‘verschilligheid’? Denk hierbij aan een concreet voorbeeld uit je werk of je persoonlijk leven. Neem de tijd om je gedachten hierover op te schrijven.

Aflevering 4b:

Beververschilligheid

Moeder Bever zwemt zich een baan door het water. Gisteren hebben haar andere kinderen haar duidelijk gemaakt hoe het er met Bas voorstond. Bas Bever die onder druk van zijn familie aan de slag was gegaan in Familiebedrijf Bever voor Civiele Techniek. Hij startte binnen de maatschap BB – Bas Bever – specialist in dammen en dijken. Tot hij er ziek van was geworden. Zijn vacht werd vaal, zijn tanden bot, hij at slecht, sliep veel, en last but not least, hij ging steeds meer waterleliedrank drinken. En zij, zij had het niet gezien, niet opgemerkt, er niets van meegekregen…

Ze klopt op de deur van de beverburcht van Bas. Bertha, de vrouw van Bas, doet open. Ze schrikt als ze ziet dat Moeder Bever er is. Dat gebeurt nooit en voorspelt weinig goeds. Ze kennen haar toch?!

‘Mag ik binnenkomen?’ vraagt Moeder Bever, wanneer haar schoondochter wat pontificaal haar harige lijf breed voor de opening van de beverburcht plaatst.

De stem van Moeder Bever klinkt anders dan ze gewend is. Maar ja…

Twee paar beverogen kijken elkaar wat langer aan.

Met tegenzin verplaatst Bertha Bever haar korte beverpoten, zodat er ruimte komt voor Moeder Bever om naar binnen te gaan.

‘Is Bas er?‘

Wat klinkt de stem van mijn schoonmoeder timide, denkt Bertha. Wat onwillig opent ze de doorgang naar de slaapburcht. ‘Bas, er is bezoek voor je.’

Daar ligt Bas. Het is duidelijk dat hij echt ziek is. De plukken haar liggen om hem heen. Hij lijkt geen vacht meer te hebben. En zijn beverogen, ze zijn leeg…

‘Bas,’ zegt Moeder Bever. Bas draait zich om naar de houtwal van de burcht.

‘Bas,’ zegt Moeder Bever nogmaals. Haar stem trilt.

Geen reactie.

‘Bas…’ Nu huilt Moeder Bever.

Vermoeid, en tegelijk wat nieuwsgierig draait Bas zijn beverhoofd. Dit heeft hij nog nooit meegemaakt. Zijn harde, ook altijd wat botte moeder die huilt…?!

‘Bas…’

Stilte.

‘Weet je, ik ben bang dat ik nooit echt naar je heb geluisterd. Dat ik je ook nooit echt goed begrepen heb. Als kind al. Je was zo anders. Je wilde zulke andere dingen. Je maakte dingen die ik niet snapte. Ik weet nog dat die meestermeubelmaker langskwam en zei dat je kunst maakte. Ik denk dat ik hem en jou heel hard heb uitgelachen…’

Stilte.

Nu huilt Moeder Bever voluit.

Moeder Bever beweegt langzaam naar Bas toe en legt haar hoofd naast hem op het beverkussen.

Na enig stilzwijgen richt Moeder Bever zich op en zegt: ‘Bas, ik zou het erg fijn vinden als je gaat doen wat je wilt en goed kunt!’

Stilte.

‘Wil je opstaan en met mij iets drinken op de Bas die je was en zult zijn?!’

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 4a. Verschilligheid.)

Groeivraag

In wie herken jij je het meest in dit verhaal? Welke herinnering of situatie komt er in je naar boven als je hierover nadenkt. Wat wil je hiermee? Neem de tijd om dit op te schrijven.

Aflevering 5a:

Herinner je je toekomst

De sjabbat [joodse dag van rust CvR] is het verlangen en de mogelijkheid om aan mijzelf te werken met het oog op de toekomst, om mij te begeven in de dynamiek om zin te geven aan mijn leven dat komen gaat. (De tien geboden – Marc-Alain Ouaknin – 2001 – p. 89)

Dit citaat roept bij mij woorden op als verwachten, verlangen en uitkijken naar. Het is, zo schreef ik ook in aflevering 1a, belangrijk om zo nu en dan tot stilstand te komen, zodat we onszelf de tijd en de gelegenheid geven om op andere gedachten te komen en terug te gaan naar wat we verlangen.

We leven in een tijd waarin we met elkaar 'onze dromen willen waarmaken'. Wat we hierbij soms vergeten, is dat dit vraagt om karaktervorming. Sven Kramer, Arjen Robben en Sharon van Rouwendaal winnen als gevolg van jarenlange training, discipline en het overwinnen van ups en downs. Karaktervorming heeft precies hetzelfde 'karakter'. Het is trainen, trainen en nog eens trainen.

Tegelijk is trainen niet genoeg. Geen sporter wordt wie hij professioneel is, wanneer hij niet regelmatig stilstaat. Soms kijk je naar een voetbalwedstrijd met een waardeloze eerste helft. We weten zeker dat de rust, stilstaan bij, benut wordt door de trainer om de plannen bij te stellen en een andere strategie in te zetten. Tijdens de Olympische Spelen worden we soms verrast door als een sporter aangeeft dat hij niet uit zal komen op een bepaalde afstand omdat ze zich wil focussen op de afstand waar ze wel een medaille, liefst goud, wil winnen. We hebben niet achter de schermen gekeken. Wel weten we dat deze sporter heeft stilgestaan, de tijd heeft genomen om te overwegen waar zij echt wil komen en zo op andere gedachten gekomen.

In aflevering 1a citeerde ik wijze woorden van Abraham Heschel: 'Stilte staat tegenover zelfzucht en gebed tegenover grootspraak.' Onze sporters komen zo nu en dan tot stilte, stilstand. Het resultaat is dat zelfzucht verandert, en dat groeps- en teambelang een grotere rol gaat spelen. Of dat ze zichzelf niet overschatten en reële doelen stellen.

Velen van ons zitten in de ratrace van het leven. Wikipedia geeft hiervoor de volgende uitleg:

Een **ratrace** *is een abstract begrip dat aangeeft dat iemand of iets bezig is met een reeks eindeloze of nutteloze handelingen die geen uitzicht bieden op resultaat. Het roept een beeld op van de vergeefse pogingen van een rat die probeert te ontsnappen terwijl deze schijnbaar doelloos in een tredmolen loopt.*

Als je in de ratrace zit, is het moeilijk om tot stilstand te komen. Het gevaar daarvan is dat je in een gedachteloos patroon terechtkomt en niet meer bewust leeft. Ik daag je uit om in de ratrace waar je zelf deel van uitmaakt zo nu en dan tot stilstand te komen en je je toekomst te herinneren, zodat je op andere gedachten komt. En je zo te begeven in de dynamiek om zin te geven aan je leven dat komen gaat.

Groeivraag

Maak de komende week een dagdeel vrij om stil te staan bij de vragen: Hoe wil ik aan mijzelf werken met het oog op mijn toekomst? Hoe wil ik zin geven aan mijn leven dat komen gaat?

Aflevering 5b:

Bruggen en aquaducten

Bernt is de bever die altijd met rustige kleine beverpassen, al knagend, de toekomst overdenkt. Zijn broer Bas bleek ziek te worden van zijn werk. Hij deed niet de dingen waar hij goed in was en blij van werd. Bernt heeft voor zichzelf nooit zo over al die vragen nagedacht.

Toen hij oud genoeg was, koos hij zijn eigen territorium, aangrenzend aan het territorium van Vader en Moeder Bever. Hij bouwde een burcht, zocht een vrouw en ging aan de slag. Bruggen en aquaducten. Daar was vraag naar.

Nu bespeurt hij een zekere jaloezie op zijn broer Bas. Die gaat gewoon doen wat hij leuk vindt en waar hij goed in is. En hij? Wat vindt hij eigenlijk leuk? Waar is hij eigenlijk goed in? Waar wil hij eigenlijk uitkomen? Waarom is hij hier eigenlijk op deze beveraarde?

Hij zwemt en knaagt wat rond. Schut zijn natte vacht. Slalomt wat mijn zijn staart al roer. Hij besluit om maar eens een paar dagen een paar vennen verderop de rust op te zoeken. Daar wordt hij niet afgeleid door familie- en zakelijke aangelegenheden. Daar kan hij rustig de tijd nemen om zijn beververlangens te onderzoeken.

Zodra hij op zijn bestemming aangekomen is, begint hij een burcht te bouwen. Precies als hij is, neemt hij hiervoor vier dagen de tijd. Dan is hij klaar. Maar dan? Hij voelt zich onrustig. Wat doet hij hier eigenlijk? Waar moet hij nu zijn tijd mee vullen? Wat heeft dit voor zin? Waarom gaat hij eigenlijk niet terug naar zijn eigen territorium?

Bernt besluit te blijven. Hij wil de onrust en stilte verdragen, om zo beter zijn beverintuïtie te kunnen horen.

Hij knaagt wat, bouwt wat en zwemt wat rond. Langzaam krijgt hij ook meer oog voor zijn omgeving. Hij bewondert het werk van collega-bevers die hij niet kent. Bruggen en aquaducten genoeg. En zo anders dan hij ze bouwt. Bernt heeft altijd goed nagedacht over de constructie, belastbaarheid en functionaliteit. Hier ziet hij heel andere zaken. Er is duidelijk veel aandacht gegeven aan het ontwerp, het design en de afwerking. Bernt is onder de indruk van wat hij ziet. En wat hem meer verrast: hij vindt het echt mooi! Hij, de pragmaticus, die nooit zoveel gaf om ‘mooi’. Hij geniet van wat hij hier ziet.

In de stilte realiseert Bernt zich dat Bas met zijn talent mogelijk een heel goede bijdrage zou kunnen leveren aan het ontwerp, design en de afwerking van zijn bruggen en aquaducten. En dat dat voor zijn werk ook van meerwaarde zou kunnen zijn. Dat ze zo als broers met ieder

hun eigen talent heel goed zouden kunnen samenwerken. Met frisse ideeën voor de toekomst zwemt hij niet veel later naar zijn eigen territorium.

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 5a. Herinner je je toekomst]

Groeivraag

Wat raakt jou het meest in dit verhaal? Neem de tijd om hierbij stil te staan of gedachten op te schrijven.

Aflevering 6a:

Dankbaarheid

Dankbaarheid hoort voor mij bij het ontvangen van het leven en alles wat zich daarin voordoet. Het leven is niet ons eigendom, maar is ons gegeven. Ook dat wat ons in het leven aan goeds toevalt, is een geschenk, ook al hebben we er mogelijk hard voor gewerkt.

Dankbaarheid maakt onderdeel uit van karaktervorming. Dankbaarheid uit zich in respect en erkenning. Op dit moment zit ik achter mijn bureau, achter mijn PC om te werken aan dit blog. Het bureau is een erfstuk van mijn vader en ik denk met dankbaarheid terug aan wat ik van hem kreeg. Als digibeet ben ik afhankelijk van anderen voor al mijn ICT werk. Dat ik hier achter mijn PC rustig kan werken, heb ik aan anderen te danken. Door dit te schrijven toon ik mijn respect en erkenning voor wat ik van anderen kreeg, om op dit moment dit blog te kunnen schrijven. Dat is voor mij dankbaarheid vanuit respect en erkenning.

Hierbij zijn verschillende vormen van dankbaarheid te onderscheiden:

- Dankbaarheid voor al het grote en het kleine, het tastbare en het niet-tastbare dat het leven ons geeft. Een persoonlijk voorbeeld: ik heb een prachtig bedrijfspand waar ik elke dag weer dankbaar voor ben. Andere voorbeelden zijn: vriendschap, lol in wat je doet, een fijne wandeling.

- Respect voor het eigen zijn en kunnen. Ik zie steeds weer dat zelfrespect en zelfwaardering leiden tot groei. Het tegengestelde zie ik helaas ook.

- Respect en erkenning van het anders-zijn van de ander. Wanneer ik kijk naar bovenstaand voorbeeld: Juist door het anders zijn van mijn vader en door de andere kwaliteiten van de persoon die mijn ICT regelt, vullen we elkaar aan. Wanneer ik dit erken en hier respect voor heb, ben ik rijker. Niet alleen het ontvangen van het geschenk, maar juist ook het erkennen van het geschenk bepaald de rijkdom.

- Respect en erkenning voor wat de ander doet of deed. Hoe vaak wordt erkenning vergeten te geven aan de persoon die het toekomt? Of hoe vaak strijkt iemand de eer op, die deze eer voor een deel of in het geheel niet toekomt?

- Niet alleen mensen, ook ‘voorwerpen’ of ‘middelen’ komen erkenning toe. Ooit woonde ik een concert van pianist Wibi Soerjadi bij. Ik was niet op de hoogte van het feit dat hij juist hersteld was van een oorprobleem dat zijn muziekcarrière ernstig belemmerde. Wel werd ik geraakt door de buiging die hij na zijn optreden maakte, eerst voor zijn vleugel en

daarna voor zijn publiek. Hij toonde dankbaarheid voor het instrument dat hem tot zijn carrière in staat stelde, en voor het publiek dat naar hem wilde luisteren. Ik heb hier veel van geleerd.

- Dankbaarheid voor een taak. Wanneer het lukt om in een blogserie als deze echt onder woorden te brengen wat ik over wil brengen, weet ik dat ik daar har(t)d aan werkte. Tegelijk voel ik mij diep dankbaar omdat delen vermenigvuldigen is en ontvang ik het succes van het schrijven als een geschenk. Regelmatig bezig ik de uitspraak dat het hele leven voor mij bestaat uit twee handen: één die geeft en één die ontvangt. Dankbaar leven in evenwicht!

Groeivraag

Waar ben jij dankbaar voor als je de genoemde vormen van dankbaarheid langsloopt? Neem de tijd om dit op te schrijven. Is er iemand naar wie concreet je dankbaarheid zou willen uitspreken?

Aflevering 6b:

Respectloos

Op een dag vliegt Duif langs bij Vader Bever en brengt een bericht van Zwaan op een stuk boomschors. ‘Klacht: De waterkering van uw zoon Boaz is uitstekend. Zijn bejegening is echter verschrikkelijk. Haak af als klant van Familiebedrijf Bever.’ Direct krabbelt Vader Bever een boodschap op een nieuw stuk boomschors en geeft dit aan Duif: ‘Kom nu naar je toe!’

Vader Bever kent de technische situatie. Op de plaats waar echtpaar Zwaan elk jaar hun nest bouwt, was deze winter wateroverlast ontstaan. Het nest zou op een andere plek gebouwd moeten worden. Dat was een moeilijke boodschap voor het echtpaar Zwaan, want het hechtte juist zo aan een stabiele basis. Het echtpaar had de hulp ingeroepen van de Bevers en zoon Boaz, die binnen Familiebedrijf Bever voor Civiele Techniek het onderdeel Sluizen en Waterkeringen leidt, zou een waterkering bouwen.

Tot daar wist Vader Bever dat het goed zat. Vaktechnisch zou het dik in orde zijn. Als het om de houding van zijn zoon ging, was hij minder goed van vertrouwen. Als bever onder de bevers maakte hij nogal eens brokken.

Wanneer Vader Bever bij het nest van het echtpaar Zwaan arriveert, treft hij een zeer verstoord echtpaar. Woedend zijn ze, allebei. ‘Dit is echt geen stijl.’

Iedereen wist dat het echtpaar Zwaan zich voorstond op de architectuur van hun nest. Elk jaar was het opnieuw een klus en kunstwerk waar zij al hun ziel en zaligheid in legden.

Je zoon zei: ‘Ik vind het uiteraard prima om een waterkering voor jullie te bouwen, maar of die bouwwerken van jullie dat nu echt waard zijn…? Een beetje takjes en riet op elkaar gestapeld. En daarbij, deze plek is natuurlijk ook niet echt handig. Je kunt veel beter aan de andere kant van de oever nestelen. Daar is het dit jaar opgehoogd. Daar heb je geen last van wateroverlast…’

Toen was de bom ontploft.

‘Die zoon van jou, volkomen respectloos. Wat een gebrek aan erkenning voor onze plek hier op deze oever en wat een ondankbaarheid voor de opdracht die we hem geven en waar we hem dik voor betalen.’

Het schaamrood kruipt omhoog op de snuit van Vader Bever.

Die avond gaat hij langs bij zijn zoon. Zijn boodschap laat niets te wensen over: ‘Je kunt vertrekken uit de maatschap!’

Boaz verdwijnt vol schaamte.

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 6a. Dankbaarheid.)

Groeivraag

In wie herken jij je in dit verhaal? Welke herinnering of situatie komt er bij je op als je hierover nadenkt? Neem de tijd om hierbij stil te staan en eventueel enkele gedachten op te schrijven.

Aflevering 7a:

Ik en de Ander

Dat we geen moord moeten plegen, weten de meesten van ons wel. Toch doen we het allemaal met regelmaat. Ik zal dit toelichten aan de hand van het onderstaande citaat:

> *Martin Buber zegt het heel goed in zijn boek Ik en Jij. Er is geen ik alleen. Er is altijd een ik-jij, of een ik-hij, dezelfde en de ander. Ik kan geen ik zeggen, als er geen jij of geen hij is. Geen van de beide termen kan worden afgeschaft. De een bestaat slechts bij de gratie van de ander. De tussenruimte tussen hen beide kan echter niet worden opgeheven. Zo blijven ze van elkaar gescheiden, terwijl ze tegelijkertijd onafscheidelijk zijn. (Ouaknin 2001, p. 120)*

Karaktervorming bestaat bij een besef van onze eigen uniciteit en die van de ander. Daarover gaat dit blog.

De ander is uniek. Uniek in zijn verhaal. Uniek in zijn zijn. Uniek in zijn schade. Uniek in zijn kansen. Uniek! Niet af. Het is essentieel om dit te beseffen. En hetzelfde geldt voor mij. Mijn eigen uniciteit en die van de ander bestaan in de wederkerigheid en in de tussenruimte tussen beide, schrijft Ouaknin. Een relatie van de een naar de ander, is geen relatie. Alleen door het unieke van de ander in een wederkerig ontmoeten vorm te geven, ontstaat relatie. Daarin is er onderscheidt, een tussenruimte, tussen mij en de ander. Ik word niet een met die ander. De ander is anders. En ik ben anders. Er zijn twee situaties waardoor we moorden, jij en ik; als we de wederkerigheid ontkennen of als we de tussenruimte ontkennen. Ik zal uitleggen wat ik daarmee bedoel.

Wanneer we wederkerige relaties aangaan, erkennen we dat de ander en ik elkaar aanvullen en dat we samen tot iets mooiers komen. Wanneer we de tussenruimte erkennen, geven we blijk van de erkenning dat we niet hetzelfde zijn en niet in elkaar vervloeien. We hebben elkaar nodig als ‘de ander’. Wanneer we de wederkerigheid en/of de tussenruimte ontkennen, dus het unieke andere van de ander (en daarmee ook van onszelf), ontkennen we de ander, en dat is in zijn wezen een moord.

Hoe ontkennen we de wederkerigheid en daarmee de eigen uniciteit of die van de ander? Ik geef enkele voorbeelden:

- Wanneer ik mij een beeld vorm van de ander (aflevering 3a) of de ander niet tot leven wek (aflevering 2a).

- Wanneer ik denk dat ik de klus in mijn eentje kan klaren zonder te komen tot het 1+1=3 in de samenwerking.

- Wanneer ik in kringetjes in mijn gepieker rond blijf draaien en ontken dat ik mijn partner, vrienden of wellicht professionele hulp nodig heb.

- Wanneer we als team mooie dingen hebben gedaan en ik met de eer strijk of juist mijn aandeel ontken.

Hoe ontken ik de tussenruimte tussen mijzelf en de ander en ontken daarmee de uniciteit van de ander en mijzelf? Opnieuw enkele voorbeelden:

- Wanneer ik mij afhankelijk maak van de ander of de ander zich afhankelijk maakt van mij en wij daardoor niet komen tot een gezonde aanvulling. Ik parasiteer en leef op kosten van de ander. Zo zuig ik de ander leeg.

- Wanneer ik mij ophang aan al die belangrijke, goede of deskundige mensen die ik ken, zodat wie zij zijn op mij afstraalt.

- Wanneer ik mijzelf altijd voorsta op wat ik doe, zonder mens te zijn; daarmee blijf ik beperkt tot een taak en rol. Ik laat mijzelf niet zien en kom niet tot leven.

Groeivraag

Hoe voorkom jij dat jij moordt? Hoe kun jij je ontwikkelen als het gaat om wederkerigheid en tussenruimte?

Aflevering 7b:

Een familieverhaal

Het familiebedrijf Bever voor Civiele Techniek heeft een lange historie met allerlei familieverhalen en -mythen. Een van deze verhalen wordt vaak verteld. Het vormt een steen in het fundament van de familiegeschiedenis.

Ooit was er een jonge Bevervrouw. Haar naam is verloren gegaan. Ze maakte lange tijd deel uit van de familie en woonde in de ouderlijke burcht. Haar vader was een onaangenaam heerschap. Hij liep regelmatig met zijn brede, geschubde, horizontaal afgeplatte staart verheven in de lucht en dribbelde rond op zijn korte poten alsof hij de koning van alle vennen bij elkaar was. Naar zijn kinderen gedroeg hij zich bot en arrogant. Hij zag zichzelf als deskundig. De rest van de bever- en dierenwereld was geen knip voor de neus waard, en dat gold ook voor zijn kinderen.

Iedereen was bang voor hem. Ondanks het feit dat al zijn kinderen het liefst naar het andere einde van het vennenbos waren verhuisd, bouwden ze hun territoria direct naast dat van hun vader. Bang als ze waren voor zijn vlijmscherpe woorden.

Met uitzondering van een dochter.

Op een dag ging ze naar haar vader. Hij zat op een hoge bos met takken, als een troon. Keek neer op ieder die binnenkwam en nu dus ook op zijn dochter. Toen hij zag dat ze binnenkwam, keurde hij haar vervolgens geen blik meer waardig.

‘Vader, ik ben gekomen om te vertellen dat ik mijn territorium niet bij u in de buurt zal bouwen en dat ik geen onderdeel van het Familiebedrijf zal worden. U bent iemand die alleen zichzelf ziet. Ieder ander in uw omgeving is lucht voor u. Tegelijk leeft u op kosten en ten koste van al uw kinderen die hun eigen territorium in uw buurt hebben gebouwd en zo uw bedrijf bouwen, zonder dat zij daar ook maar enige winst of erkenning voor krijgen. Ik maak die keuze niet. Ik weet wie ik ben. Ik ken mijn waarde. Ik verhuis naar het andere vennenbos en zoek daar een man. Daar zal ik mijn unieke waarde weten te verzilveren in een eigen bedrijf. Ik groet u!’

Het is jaren later.

Een oude bever met een strompelpoot is onderweg. In alle vennenbossen waar hij doorheen komt, vraagt hij naar zijn dochter. Hij kan haar nergens vinden.

Op de terugweg verblijft hij gedurende de nacht in een territorium heel dicht bij dat van hemzelf. Hij krijgt een warm welkom en geniet van de saamhorigheid in dit territorium. Het blijkt een welvarend bedrijf te zijn van houthakkers en bomenzagers. Op zijn vraag hoe dit bloeiende bedrijf tot stand is gekomen, krijgt hij als antwoord: ‘Deze vrouw weet onze uniciteit te waarderen. Zij erkent die en zo komen we tot bloei. Ieder als unieke bever met onze unieke talenten!’

Vader Bever vond zijn dochter.

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 7a. Ik en de Ander.)

Groeivraag

Met welk familieverhaal of welke verhalen ben jij opgegroeid? Wat vertelt dit verhaal over je familie en over jouzelf? Neem de tijd om hierover na te denken en schrijf de gedachten op die in je naar boven komen.

Aflevering 8a:

Verwantschap

Uniciteit vormt een belangrijk onderdeel van karaktervorming, zoals uit het vorige blog duidelijk werd. In dit blog gaat het over verwantschap. Dat klinkt wellicht tegenstrijdig, maar het is eveneens een essentieel onderdeel van karaktervorming.

‘Verwantschap’ is een wat ouderwets woord. Ons verhaal is verwant aan het verhaal van anderen. Dit kan zijn door familieverwantschap, door verwantschap in een bedrijf, binnen een relatie of gezin, in vriendschappen en dergelijke. Hoe langer je elkaar kent, hoe omvangrijker het verhaal dat je samen hebt. Je verhoudt je met elkaar tot het verleden, de actuele situatie, breuklijnen, uitdagingen, mislukkingen, winst en verlies. Je verhoudt je dus met elkaar tot het leven. Levensecht. Dat verbindt en kan ook uit elkaar drijven. Dat versterkt of verzwakt juist de verwantschap.

We leven in een tijd waarin ‘verwantschap’ niet meer goed lukt. We verbreken snel. We leven in een wereld van flexibele (arbeids)relaties. Het boek van Dirk de Wachter, Liefde, een onmogelijk verlangen, laat de andere kant van de medaille zien. Hij stelt dat ons leren verhouden tot dat wat niet lukt evenveel zin kan hebben als verbreken. Want mogelijk zijn we met elkaar ook een volmaaktheidsideaal gaan koesteren. En het accepteren van de ‘niet-volmaaktheid’ is ook karaktervormend. Juist dit aspect komen we sterk tegen in het thema verwantschap.

Verwantschap gaat over hoe ik mij verhoud tot het historische verhaal dat vóór mij is geschreven. In mijn familie, waar ik veel zaken van tegenkom in mijn eigen leven. Of in het historische verhaal van de organisatie waar ik werk. Een cultuur is vaak jaren gevormd en of ik het nu prettig vind of niet, die is niet zomaar te veranderen. Hoe verhoud ik mij daar dan toe?

Verwantschap gaat over trouw aan de mensen met wie ik nu de klus klaar. Mijn familie, mijn collega’s, vrienden en anderen. En trouw betekent trouw aan het mooie en minder mooie, aan dat wat ik snap en dat wat ik echt niet begrijp, aan dat waar ik blij van word en dat waar ik echt woedend van word.

Verwantschap blijft. Ook wanneer je de verbinding verbreekt. Wat soms de juiste keuze kan zijn. (Blog 7b.) Een familieverhaal ging over een beverdochter die de banden met haar onmogelijke bevervader, en daarmee het familieverhaal, verbrak. Een goede keuze, die liet zien waar zij voor stond en die ervoor zorgde dat zij haar eigen leven kon opbouwen. Toch blijft deze dochter altijd dochter. De beverbloedband gaat nooit verloren. In een ander voorbeeld: je zit in een sollicitatiegesprek en je wordt doorgezaagd over juist die functie waar je met een groot conflict wegging, omdat men vond dat je disfunctioneerde… Ergens opgedane verwant-

schap blijft onderdeel van je verhaal. Het is karaktervormend om je daar steeds vanuit een nieuwe levensfase toe te blijven verhouden.

Groeivraag

Hoe verhoud jij je tot oude, blijvende en nieuwe verwantschappen, zodat ze bijdragen aan de vorming van jouw karakter?

Aflevering 8b:

Back home

Een van de vele familieverhalen binnen de familie Bever was het verhaal over een Bever-dochter die in een ver voorgeslacht de familie Bever verlaten had (zie Blog 7b). Haar vader was namelijk zo'n onaangenaam heerschap dat het niet mogelijk was om naast hem te leven.
Op heel oude leeftijd ging deze vader toch op zoek naar zijn dochter. Onverwacht trof hij een prachtige vrouw, geëerd door haar gemeenschap, omdat ze mensen tot bloei bracht.

Het verhaal ging verder…

Iedereen in de gemeenschap van de Bever-dochter is blij dat de vader is gekomen. Er wordt gekookt, de burcht wordt versierd, en iedereen wordt opgetrommeld voor een feestelijke maaltijd. Toch is het weerzien met haar vader voor de dochter niet gemakkelijk. Want hoewel Vader Bever zijn dochter zocht, is hij in wezen niets veranderd. Dat blijkt als hij tijdens de feestmaaltijd het woord neemt.

'Deze dochter, die jullie hier zo respecteren, liep ooit weg uit haar ouderlijke burcht. Ze was lui, was een doorn in het oog van onze familie en had op geen enkele manier respect voor de familie waar zij uit voortkwam. Ik stuurde haar weg. Een dochter als deze was een blaam voor onze familie en ons familiebedrijf. Ik ben op zoek gegaan, nu ik oud ben geworden, om te zien wat er van mijn dochter geworden is. Als goede vader wil ik niet in mijn bevergraf verdwijnen voor ik haar nog eenmaal had gezien. Ik ben blij om te zien dat zij haar leven heeft gebeterd. Dat was wat ik te zeggen had.'

De schok is groot wanneer Vader Bever is uitgesproken. De blijdschap is verstomd en het blijft lange tijd stil. Heel stil.

Iedereen kijkt een beetje voorzichtig naar de dochter, die deze hele bevergemeenschap heeft opgebouwd. Hoe kon dit? Wat zou zij zeggen?

Na een lange stilte slaat de vrouw wel twintig keer met haar platte staart op het water. Daarmee getuigt ze van haar diepe woede. Ze slaakt luide kreten, waaruit een paar sterke jonge bevers begrijpen dat ze de vader zo snel mogelijk uit dit territorium moeten verwijderen.
Vader Bever neemt nog een keer het beverwoord: 'Ik zie dat je nog steeds niet echt bent veranderd. Ik ben blij dat ik de bevers om je heen nu dan toch je werkelijke aard heb kunnen laten zien.' Voordat hij verder nog iets kan zeggen, wordt Vader Bever het zwijgen opgelegd en wordt hij weggeleid. En met veel gemopper kan hij niet anders dan vertrekken.

Daarna blijft het lang stil. De dochter poetst regelmatig met haar poot langs haar stompe snuit. Na enige tijd staat ze op en loopt een rondje. Ze neemt zich voor om de volgende dag nog een keer naar het territorium te gaan van haar ouders. Ik wil Moeder Bever zien, voelen en ruiken, denkt ze, voor zij doodgaat. Dan kom ik terug.

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 8a. Verwantschap.)

Groeivraag

Wat raakt jou in dit verhaal? Neem de tijd om je gedachten hierover op te schrijven.

Aflevering 9a:

Eigenaarschap

Karaktervorming gebeurt daar waar jij je laat veranderen aan het leven. Deze verandering ontstaat waar jij je verhoudt tot 'het anders' in jezelf, in de ander en het andere. Tot dat wat we snappen, kunnen we ons gemakkelijk verhouden. In het leven komen we echter voortdurend zaken tegen in onszelf, in de ander en in het andere die we helemaal niet goed snappen. De neiging die dan ontstaat, is om in afweer te stappen, een oordeel te vellen of onze ogen te sluiten. En juist wanneer we dat niet doen en ons verhouden tot 'het anders' waarmee we geconfronteerd worden, ontstaat karaktervorming.

Deze woorden over karaktervorming uit blog 1 verbind ik in dit blog met het woord 'eigenaarschap'. Daarmee bedoel ik dat ieder mens zeggenschap en verantwoordelijkheid heeft voor zijn eigen leven. Juist mensen die werken in een dienstverlenend of leidinggevende beroep krijgen te maken met 'het anders' in een situatie, in de ander of in zichzelf en hebben zich hiertoe te verhouden. Ik onderscheid dan eigendomsrecht en eigenaarschap.

Je kunt eigendomsrecht uitoefenen over de ander. Dit houdt in dat je in je professionele rol dienstbaar bent of leidinggeeft aan de ander op zo'n manier dat je weet en bepaalt wat de ander nodig heeft. Jij weet wat het beste voor hem of haar is. Vaak zijn mensen die hun rol op een dergelijke manier vervullen heel toegewijde mensen.

Je kunt eigenaarschap uitoefenen over je eigen leven. Dit houdt in dat je in je professionele rol als dienstverlener en leidinggevende het eigenaarschap van de ander respecteert en hem helpt om dit eigenaarschap te vergroten. Daarmee draag je bij aan karaktervorming, niet alleen van de ander, maar ook van jezelf. Je verhoudt je tot het anders van de ander en laat het bij de ander. Je hebt er geen macht over. Dit is zeker voor beide partijen een kwetsbaarder vorm, we staan op eigen benen en zijn dus kwetsbaarder.

Eigendomsrecht lijkt gericht op de ander. Maar het gaat juist over het onteigenen en de ander; je houdt de ander weg uit zijn eigenaarschap. In wezen sta je als dienstverlener of leidinggevende zelf centraal. Je bent in deze rol geen eigenaar over je eigen leven, maar steelt – ja dat is wel een zwaar woord en tegelijk laat het door de uitvergroting zien wat ik bedoel – van de ander. Je leeft op kosten en ten koste van de ander. De nood en afhankelijkheid van de ander, maak je tot jouw voedingsbron. Je bent als het ware een parasiet. Jij hebt het eigendomsrecht over de ander nodig om zelf te leven. En daarmee steel je het eigenaarschap, de eigen verantwoordelijkheid, van de ander over zijn eigen leven.

Bij de tweede vorm, eigenaarschap, gaat het om het eigenaarschap van zowel de dienstverlener – wie ben ik en hoe ontwikkel ik in relatie tot de persoon die ik nu van dienst ben of leiding geef – als van de persoon die ontvangt – hoe ontwikkel ik in deze situatie, in dit contact, zodat mijn eigenheid groeit? Hier wordt het anders van de ander wederkerig tot groei voor beiden, tot het ontvangen ook voor beiden. Beiden kunnen groeien in hun eigenheid vanuit de verschillende rollen die er zijn.

Een prachtige synergie!

Groeivraag

Op welke manier herken je eigendomsrecht of eigenaarschap in je (professionele) leven?

Aflevering 9b:

Barbara Bever

Familiebedrijf Bever voor Civiele Techniek wordt geleid door Vader en Moeder Bever. Een heel aantal kinderen woont inmiddels in een eigen territorium en heeft zich via een specialistisch bedrijf aangesloten bij de maatschap. Alleen Barbara Bever woont nog thuis. Ze is een echte doener. Ze speelt op hoog niveau in het beverwaterpoloteam. Ze weet alleen niet wat ze moet met haar toekomst. Ze wordt er somber van.

Moeder Bever regelt dat Barbara bomen kan knagen en planken kan zagen. Dan maakt ze zich in ieder geval nuttig. Maar nadat broer Bas het familiebedrijf verlaat en als meubelmaker -kunstenaar is begonnen, weet Moeder Bever ineens niet meer zeker of Barbara dan wel de goede dingen doet. Zou ook zij niet meer haar talenten moeten opzoeken? Zou ook zij niet meer en op een andere manier tot bloei moeten komen?

Barbara, altijd al wat afhankelijk van haar moeder, raakt in de war. Ze heeft het eigenlijk wel goed. Haar werk maakt dat ze haar handen vrij heeft voor het waterpolo. En het werk vindt ze wel best. Maar ja, haar moeder zegt dat ze haar talenten moet ontwikkelen. Dus dat zal dan wel goed zijn.

Weer zakt Barbara weg in somberheid. Zie je wel, ze deugt nergens voor!
Moeder Bever regelt een gesprek met Uil.
Verlegen komt ze bij Uil. ‘Mijn moeder zegt dat ik met u moet praten…’
‘En waar wil je over praten dan?’

‘Het werk dat ik doe is niet goed voor me. Ik zie al mijn broers en zussen. Ze hebben allemaal succes. En ik, ik knaag en zaag maar wat. Meer doe ik niet. Het kan zo niet verder. Maar wat moet ik dan?’

‘En als je knaagt en zaagt, wat hoor je dan in je hoofd?’ vraagt Uil.
‘Muziek!’ zegt Barbara Bever met kracht.

‘Muziek?’ vraagt Uil.

‘Ja, muziek. Ik heb altijd muziek in mijn hoofd.’

‘Ik ben verrast,’ zegt Uil. ‘Ik dacht dat je misschien allemaal gedachten in je hoofd had over andere dingen die je kon doen. Of over de twijfels die je hebt. Of over dat je je somber voelt.’
‘Nou, nee,’ reageert Barbara. ‘Ik heb gewoon muziek in mijn hoofd.’

‘En wat zegt muziek voor je?’ vraagt Uil.

‘Ik houd van muziek, het maakt me vrolijk. Als ik lekker knaag en zaag, dan geniet ik van de muziek in mijn hoofd. Dan word ik blij.’

‘Dus eigenlijk ben je niet somber, maar blij?’

‘Ja, misschien wel…’ zegt Barbara nadenkend.

‘Hoe komt het dan dat je je toch ook somber voelt?’

‘Anderen vinden dat ik andere dingen moet doen. Dat is het denk ik…’
‘En wil jij dat dan ook?’

‘Ik vind het wel goed zo. Het werk zorgt dat ik andere dingen kan doen: waterpolo, muziek luisteren en andere dingen. En knagen en zagen vind ik wel prima!’
‘Nou, dan zijn we volgens mij uitgepraat,’ besluit Uil met een knipoog.

([Dit verhaal is een verwerking van Blog 9a. Eigenaarschap.)

Groeivraag

Wat herken je in dit blog van het thema eigenaarschap (zie Blog 9a)? Waar raakt dat aan je eigen leven? Neem de tijd om je gedachten op te schrijven.

Aflevering 10a:

De vraag vasthouden

De mens is niet een eenvoudig apparaat waarvan de handelingen, gereduceerd tot louter bewegingen, voorspelbaar zouden kunnen zijn. De mens wordt niet werktuigelijk onderworpen aan een van te voren bepaald lot. Het is geen kant en klaar antwoord, voorgevormd en van te voren bekend. De mens kan het lot omwerken tot een geschiedenis die niet van te voren te voorzien is. Hij kan putten uit 'de vrijheid om de uitvinding van vrijheid uit te vinden'. (Ouaknin 2001, p. 195)

Het leven is een geschreven en ook een te schrijven verhaal. Dat betekent dat we niet van tevoren weten hoe ons leven eruit gaan zien, maar dat we dat leven deels ook zelf schrijven of vormgeven. Maar eenvoudig is dat niet. Want we weten lang niet altijd wat de goede keuzes zijn om te maken. Soms durven we ook geen keuzes te maken. Wil ik deze opleiding volgen of een andere? Ga ik van baan veranderen of niet? Houd ik deze relatie of zet ik er een punt achter? Ons leven schrijven of vormgeven stelt ons ook voor vragen en dilemma's.
We lopen het risico om het leven te vullen met antwoorden. Dit blog nodigt uit om het leven te vullen met vragen. Om vast te houden.

Vaak willen we de vraag van de ander sluiten door middel van ons antwoord. Alleen is het de vraag of we daarmee de ander recht doen. Vaak willen we onszelf antwoorden geven, omdat het niet hebben van antwoorden, maar altijd weer een blanco 'nu' ook iets onzekers en spannends heeft.

Ik begeleidde als supervisor eens een supervisant met een interessant leerproces. Hij was altijd adviseur geweest. Ik denk dat ik hem graag als adviseur had gehad. Hij stelde de juiste vragen, nam geen genoegen met halve antwoorden en verdiepte zich goed in de situatie van de klant. Daarbij was hij erg deskundig en probeerde zijn klant echt van het beste advies te voorzien. In zijn opleiding tot coach had hij een stevige kluif aan deze kwaliteit. Deze zat hem nu ineens in de weg. Hij was goed in onderzoekende vragen en stelde deze vragen om te komen tot een antwoord, tot een advies.

Als coach had hij een nieuwe eigenschap te leren. Hij moest afleren om antwoorden te zoeken voor de coachee. Hij moest leren hoe hij open vragen kon stellen, die de coachee hielpen om zijn eigen vragen verder te verdiepen. Ik zeg bewust niet 'om de coachee te helpen om tot antwoorden te komen'. Juist in coaching gaat het vaak niet om het vinden van antwoorden. De coachee is niet geholpen met het antwoord op de vraag: 'Moet ik deze baan kiezen of die andere?' De coachee is geholpen met het verdiepen van zijn eigen vragen. 'Ik heb het niet meer naar mijn zin in deze baan, wat is daarvan de reden? En als ik die reden beter snap, kan

ik dan onderzoeken of ik wel of niet in deze baan wil blijven? En als ik niet in deze baan wil blijven, kan ik dan onderzoeken aan welke voorwaarden een andere baan zou moeten voldoen om daar weer plezier en voldoening te krijgen?’ Dat is een zoektocht van opvolgende vragen. Het is niet ophouden bij het eerste de beste antwoord, maar ‘de vraag vasthouden’.
Dit leren kostte mijn supervisant wat. Toen het hem lukte, werd hij een erg goede collega!

Groeivraag

Welke vragen leven er bij jezelf? Hoe doe je deze vragen recht? Hoe ga je om met vragen van de ander?

Aflevering 10b:

Het grondwerk

Zoon Boudewijn heeft binnen de maatschap zijn eigen bedrijf, BoBe – Boudewijn Bever Marketing en Communicatie. Hij had een gesprek gehad met Mol. Mol had hem aangeboden dat hij met zijn collega's al het grondwerk wel wilde verrichten voor Familiebedrijf Bever. Dit zou de Bevers namelijk veel graafwerk en het verplaatsen van grond schelen. Boudewijn overweegt: is dit verstandig?

Graag had Boudewijn deze vraag met zijn vader besproken. Maar Vader Bever is op reis. Hij verblijft enkele weken in een ander vennengebied om zich op de hoogte te stellen van technieken die ze daar gebruiken in een andere vegetatie. Boudewijn kan niet anders dan deze situatie aan zijn moeder voorleggen. Al vindt hij haar vaak te direct en oplossingsgericht. Dé ondernemer van de familie. Niet de beste luisteraar.

Ze vraagt goed door, zoals hij van haar gewend is.

'Wie doet dat werk nu bij ons?'

'Wij allemaal, ieder voor zijn eigen specialisme.'

'En wat komt de Mol dan toevoegen?'

'De Mol is specialist in graven. Hij is daar beter in dan wij en kan het sneller, netter en effectiever.' antwoordt Boudewijn.

'Dus dan geven we ons eigen werk weg? Dat gaan we niet doen!'

'Moeder, u helpt mij niet!!' zegt Boudewijn geïrriteerd.

'Wat wil je dan horen?'

'Ik wil niets horen. Ik wil dat je vragen stelt. Zodat ik een richting kan vinden die goed is voor mijn bedrijf, en voor het geheel van Familiebedrijf Bever. Je geeft direct een antwoord. Ik zoek een vraag.'

Moeder Bever is nog niet gewend aan het feit dat haar wil niet altijd meer wet is. Ze wil hierin wel leren. Wat verwacht Boudewijn nu eigenlijk van haar? Ze wilde dat haar man er was. Die was zoveel beter in deze dingen dan zij.

‘Boudewijn, ik merk dat ik eigenlijk geen raad weet met wat je van me vraagt. Ik weet hoe ik antwoorden moet geven. Ik kan goed adviseren. Maar blijkbaar is dat niet wat je wilt. Ik weet eigenlijk niet goed wat je nu van me vraagt. Ik merk dat ik me daar ook ongemakkelijk bij voel. Je vader is in dit soort dingen echt veel beter dan ik.’

‘Moeder, je raakt me…! Ik heb nog nooit gezien dat je dingen niet wist. En weet je dat ik dat fijn vind?’

Het blijft even stil.

‘Weet je wat ik nodig heb? Dat je mij helpt om mijn eigen vragen te stellen. Dat je me helpt om te zoeken naar de gevolgen van verschillende besluiten. Er is waarschijnlijk niet één antwoord. Ik wil overwegen welke gevolgen de verschillende richtingen hebben die ik kan kiezen. Wil je me daarbij helpen?’

Moeder Bever kijkt verrast. Mmm… deze zoon Boudewijn Bever is nieuw voor haar. Hij is niet groot maar klein, hoewel het haar eigen zoon is gebleven. En eigenlijk is hij groter.

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 10a. De vraag vasthouden.)

Groeivraag

In wie herken jij je het meest in dit blog? Wat raakt je? Wat zou je willen? Neem de tijd om deze vragen te overdenken en schrijf op wat in je opkomt.

Aflevering 11a:

Authenticiteit

‘(Op-)eten’ betekent het verschil tenietdoen. Men neemt op wat men eet; wat men eet, wordt men zelf. Als we de ander zouden kunnen ‘(op-)eten’, zouden we hem helemaal kennen, maar tegelijkertijd zouden we hem vernietigen.

Er zijn zoveel manieren om de ander ‘op te eten’. Bijvoorbeeld door hem niet aan het woord te laten komen, omdat we van te voren al weten wat hij gaat zeggen. We kennen hem en we verhinderen hem om te spreken, we ‘eten’ dan zijn woord ‘op’. Het punt van onbekendheid met de ander eist dat we hem aan het woord laten komen. Hij heeft zijn woord nodig om zich uit te drukken en we zullen hem nooit helemaal kennen.’ (Ouaknin 2001, p. 219)

Authenticiteit is in mijn ogen niet ‘eten of gegeten worden’ zoals verwoord in het bovenstaande citaat. Het is een begrensd je eigenheid zichtbaar maken, en er laten zijn. Jezelf niet verstoppen voor de ander. Er bestaat in mijn ogen nog wel eens wat verwarring over het begrip authenticiteit. Zeker als het gaat om de vraag: wat laten we nu wel authentiek van onszelf aan de ander zien en wat niet? Wanneer we onszelf authentiek tonen, vertellen we dan alles over onszelf aan willekeurig wie? Of juist aan de andere kant van het spectrum, vertellen we alleen ‘over’ onszelf en niet ‘vanuit’onszelf? Allemaal vragen over authenticiteit.

In juli 2017 plaatste ik een filmpje op Facebook over mijn eigen geworstel in die tijd met authenticiteit. Mijn vader van 97 was in juni overleden. Hij had in zijn leven publieke functies vervuld waardoor veel klanten op de hoogte waren van zijn overlijden. Ze stuurden appjes, mailtjes en veel coachgesprekken begonnen met: ‘Joh, je vader…’ Iets wat ik overigens erg heb gewaardeerd.

Ik kwam daarbij ook voor een dilemma te staan. Ik wilde graag ook in mijn rouw authentiek en transparant zijn naar mijn klanten. De quote van mijn bedrijf is ‘Kwetsbaarheid is kracht!’ Ik geloof dat dit niet alleen om de kwetsbaarheid van de coachee gaat. Evengoed over de kwetsbaarheid van mij als coach. Mijn klanten mogen mij zien in ook de kwetsbare kanten van mijn leven. Tegelijk hanteer ik voor mijzelf een vrij strikte beroepscode die voorschrijft dat ik als coach niet mijn verhaal te veel moet delen met mijn klanten. Dit draait snel de rollen om, wat het coachproces in de weg staat. En toch steeds die oprechte vraag: ‘Joh, je vader…’

Ik heb er tijdens deze periode heel bewust voor gekozen om mijn proces authentiek te delen met mijn klanten. Mijn klanten mogen van mij als coach zien hoe ik omga met life-events en verdriet, dus ik vertelde daarover. Ik vertelde het begrensd. De grens ligt voor mij bij waar de

klant voor mij gaat zorgen. Dan zijn de rollen omgedraaid. Mijn klanten ervaarden mijn emotie. Maar ik liet niet mijn emotie het gesprek leiden. Dit deed ik bij vrienden of familie wel. Dat is de plaats waar ik op een andere manier, met andere grenzen, authentiek ben. En ook met vrienden vraagt het altijd weer afstemming, waar de ander is in zijn verdriet. We worden niet één. Vrienden weten niet waar ik een volgend moment ben. Juist die scheidslijn zorgt ervoor dat we authentieke, onderscheiden mensen kunnen blijven.

Best een belangrijke vraag dus: Ben je authentiek en laat je de ander authentiek zijn?
Of ben je kannibaal……?

Groeivraag

Ben jij wel eens een kannibaal geweest? Wanneer at een ander jou op? Hoe was dat voor jou? Wat kun en wil je hierin leren? Hoe ga je dat doen?

Aflevering 11b:

Keuzes

Vader Bever is op reis. Hij verblijft enkele weken in een ander vennengebied om zich op de hoogte te stellen van technieken die ze daar gebruiken in een andere vegetatie.

Vlak voor zijn vertrek is er een overleg geweest met alle Beverkinderen. Vader Bever heeft daarin aangegeven dat hij over enige tijd wil stoppen met zijn rol in het bedrijf. Hij weet het nog niet zeker, maar hij merkt wel dat hij ouder wordt. Hij wil niet dat een beslissing als een verrassing komt, dus bereidt hij dit mogelijke besluit voor.

Zijn reis doet hem goed. Hij neemt even afstand van de beslommeringen van Familiebedrijf Bever. Ook doet hij nieuwe ideeën op. Doordat de vegetatie in het vennengebied dat hij bezoekt zo anders is, zijn er ook heel andere civiele oplossingen in gebruik. Dat inspireert hem. Hij is al druk aan het nadenken hoe hij deze oplossingen kan vertalen naar nieuwe mogelijkheden voor zijn eigen bedrijf.

Maar er gebeurt iets belangrijkers.

Hij raakt in gesprek met de oudste Bever van een ander familiebedrijf. Deze Bever had – in tegenstelling tot wat gebruikelijk was – nog de volledige verantwoordelijkheid over het gehele bedrijf. Dit verbaast vader Bever. Hoe doet deze ‘oude’ Bever dat? En wát doet hij dan precies? Heeft hij daar nog de energie voor? Hoe fikst hij het?

De oude Bever vertelt.

Een van zijn zonen heeft de zakelijke leiding over het bedrijf overgenomen. Hij wordt als ‘oude van dagen’ bij alle beslissingen nog altijd geconsulteerd en zijn stem is beslissend. Dat gebeurde ook toen een deel van het bedrijf verkocht zou worden. De verschillen binnen het geheel van het bedrijf waren te groot geworden. De focus was verwaterd. Daardoor hadden de klanten onvoldoende helder waar het bedrijf precies voor stond. Dit leverde verwarring op. De familie besloot dat er een bedrijfsonderdeel verkocht moest worden om de focus weer terug te brengen.

Er waren twee onderdelen die voor verkoop in aanmerking kwamen, het onderdeel van Bryan Bever en Bo Bever. Tussen de Beverkinderen ontstond nu gedoe. Beide broers zaten niet te wachten op de verkoop van hun deel van de maatschap. Dus ontstond er onenigheid, wat uitliep op een impasse. En zo werd Vader Bever geconsulteerd.

De ‘oude van dagen’ zwom wat rond en knaagde wat. Hij liet iedereen maar een beetje zwemmen en knagen. Het duurde en duurde. Vanbinnen voerde hij een Beveroorlog. Van buiten leek hij heel rustig en overwogen. Pas na enige tijd liet hij van zich horen. ‘Ik geef als advies om beide onderdelen te verkopen.’

Een schokgolf ging door de Beverfamilie. Dat zou een heel drastische keuze zijn met grote financiële gevolgen…

‘Alleen dan doen we recht aan zowel Bryan als Bo,’ zei Vader Bever.

Iedereen wist dat hij hiermee zowel tegen zijn eigen belang inging als tegen dat van de gehele familie en het gehele bedrijf.

Bo knaagde wat en zwom wat rond. Eerst zwom hij dichtbij. Toen steeds verder weg. Uit de woestheid van de slagen van zijn poten, was het voor iedereen wel duidelijk hoe groot zijn innerlijke worsteling was.Toen zwom hij naar Bryan. Hij legde zijn korte beverpoot op de rug van Bryan. ‘Dan kies ik ervoor om mijn bedrijfsonderdeel te verkopen. Jouw inbreng in het bedrijf is groter dan het mijne.’

Na dit verhaal ging Vader Bever geïnspireerd naar huis. Hij stelde zijn keuzes bij!

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 11a. Authenticiteit.)

Groeivraag

Lees nog een keer Blog 11a. Authenticiteit. Hoe zou jij hier de authenticiteit van Vader Bever omschrijven? Waar zie jij in dit verhaal woorden terugkomen als ‘opeten’, ‘niet opeten’, ‘emoties’, ‘eenheid’, ‘begrenzing’? Waar raakt dit aan je eigen verhaal of leven?

Aflevering 12a:

Nederig

Een gezond, robuust zelfvertrouwen – een kenmerk van nederigheid. Serieus? Zeker. Het is zelfs het eerste van vijf kenmerken van nederigheid die twee Amerikaanse psychologen noemen in een verkennend overzichtsartikel over de psychologie van de nederigheid (…) Verdere kenmerken van nederigheid zijn: de eigen fouten onder ogen zien, openstaan voor nieuwe informatie, gericht zijn op anderen en iedereen gelijkwaardig achten.
(https://www.nrc.nl/nieuws/2014/01/04/nederigheid-de-moeder-van-alle-deugden-1331659-a690906)

Nederigheid, zoals in het bovenstaande citaat beschreven wordt, is een eigenschap van karaktervorming. En heeft veel te maken met zelfvertrouwen. Het is een eigenschap die we allemaal latent in ons hebben en dus kunnen ontwikkelen.
Bij het woord gezond zelfvertrouwen moet ik denken aan Mohamed el Bachiri, die zijn vrouw Loubna verloor bij de aanslag in de metro in Maalbeek. In een interview zegt hij: 'In de ogen van anderen ben ik aan de ene kant slachtoffer. En aan de andere kant – omdat ik uit Molenbeek kom en Mohamed heet – een potentiële terrorist. Ik wil laten zien dat ze zich vergissen. Dat ik een man van vrede en liefde ben.'
(http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2126642-voor-mij-heeft-brussel-geen-metro-meer.html?_sp=8f329e14-23c7-40f8-807f-46af2cd46a88.1491122962770)

In het genoemde interview kijk zie ik een man die lijdt, omdat hij zijn vrouw verloor. Tegelijk zie ik iemand die zelfvertrouwen heeft. En hierin laat zien dat macht overwint door nederigheid.

Een ander kenmerk van nederigheid is het onder ogen zien van eigen fouten. Heb je wel eens meegemaakt dat iemand zei: 'Sorry, dat deed of zag ik fout?' Ik maak het gelukkig mee.
En dat verbindt. Vaker maak ik het tegenovergestelde mee. Dat fouten worden ontkend of buiten zichzelf worden gelegd. Dat schept afstand en raakt de relatie.

Openstaan voor nieuwe informatie, is een ander kenmerk van nederigheid. Mensen die nederig zijn, zijn beïnvloedbaar. Daarmee bedoel ik dat ze bereid zijn om hun visie, inzicht en keuzes bij te stellen aan de hand van nieuwe kennis en informatie. Ze zijn niet rigide.

Het vierde kenmerk van nederigheid is gericht zijn op anderen. Ik geloof dat het voorbeeld van Mohamed el Bachiri daar veel over zegt. Hij handelt niet uit eigenbelang, 'wraak'.
Hij handelt uit het belang van velen, 'vrede en liefde'.

Een vijfde en laatste kenmerk van nederigheid is iedereen gelijkwaardig achten. Er zijn geen belangrijke mensen en er zijn geen onbelangrijke mensen. Er zijn mensen. Ik ben er een van. Jij bent er een van. Ik maak mijzelf niet groot en ik maak mijzelf niet klein. Zo kan ik mijzelf gelijkwaardig verbinden met de ander.

Groeivraag

Welke van de kenmerken van nederigheid raakt jou het meest? Waarom denk je? Waarin wil jij groeien? Hoe ga je dat doen?

Aflevering 12b:

Gelijk halen?

Boudewijn Bever is vanwege zijn werk in marketing en communicatie vaak ergens in de vennen te vinden en weinig op zijn eigen territorium. Vandaag was hij bij de Muskusrat die een klacht had. Hij had zijn burcht gebouwd, een nest gemaakt, zijn vrouwtje had jongen geworpen. Dat was dit jaar nu drie keer gebeurd. Het gevolg was dat er veel jonge muskusratten waren die ook hun eigen burchten bouwden.

Bevers van Familiebedrijf Bever voor Civiele Techniek hadden, zonder het in de gaten te hebben, burchten van muskusratten kapotgemaakt om eigen werkzaamheden te kunnen verrichten. De Muskusrat was boos!

‘Wat vind ik dit vervelend!’ zei Boudewijn Bever. ‘Ik ga dit gelijk bespreekbaar maken en zien hoe we dit kunnen oplossen. We leven met elkaar en deze vennen zijn van ons allemaal!’
Zo komt hij bij Boudewijn bij Björg, commercieel leider van het bedrijf. Hij legt het verhaal uit en vraagt: ‘Hoe gaan we dit oplossen?’

‘Dit gaan we niet oplossen,’ reageert Björg bot. ‘Dit is het probleem van de Muskusratten. Niet van ons. Moeten ze zich hier maar niet nestelen.’

‘Dat dacht ik niet!’ zei Boudewijn Bever. ‘De vennen zijn van ons allemaal. Als jij en ik niet samen tot een goede oplossing komen, zal ik er zelf een bedenken. Dit probleem gaan we oplossen!’

‘Verwaand Beverbeest!’ beet Björn, die slecht tegen tegenspraak kon, hem toe.

‘Ik meen het!’ zei Boudewijn. ‘Of we bedenken het samen of ik regel het alleen. Geregeld wordt het. Deze vennenplas is van ons allemaal. We hebben gelijke rechten en zorgen voor elkaars welzijn.’

‘Maar weet je dan niet dat de Muskusratten regelmatig onze civiele werken ondergraven, zodat ze verzakken en onbruikbaar worden?’ reageert Björn.

‘Nee, dat was mij niet bekend,’ reageert Boudewijn verbaasd. Dat zet het geheel wel in een ander licht. Ik ga opnieuw praten met de Muskusrat.’

Boudewijn gaat weer op pad.

Aangekomen eet hij samen met de Muskusrat wat zegge en paardenstaarten, die de Muskusrat hem als blijk van gastvrijheid aanbiedt.

‘Muskusrat, het probleem is anders dan ik in eerste instantie dacht. Wij als Bevers en jullie als Muskusratten hebben niet echt elkaars belang op het oog gehad. Wij hebben zoals je zegt een aantal keren jullie burchten kapot gemaakt. Maar jullie hebben meerdere keren onze civiele werken ondergraven. Hoe gaan we dit oplossen, zodat onze beide families er beter van worden?’

‘Hmm…’ reageert de Muskusrat. ‘Hiervan was ik me niet bewust. En als het zo is, dan spijt me dat. Ik wil kijken of we samen tot een oplossing kunnen komen…’

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 12a. Nederig.)

Groeivraag

Waar zie jij in dit Beververhaal nederigheid (zie Blog 12a) terug? Kun je dit ook verbinden met je eigen ervaringen? Neem de tijd om hierover na te denken en schrijf je gedachten op.

Aflevering 13a:

Lijden

Karaktervorming gaat voor mij over hoe wij ons als mensen leren verhouden tot geluk en verdriet, en daarmee tot het lijden. In mijn visie op lijden word ik zowel door gedachten uit het boeddhisme als uit het christendom geïnspireerd.

Lijden heeft in het boeddhisme zijn oorsprong in ontevredenheid, gebrek aan voldoening en het gevoel dat dingen niet voldoen aan onze verwachting of norm. Het voornaamste doel van de leer van Boeddha was om een einde te maken aan het lijden. Geluk en verdriet maken beide deel uit van het leven. We hebben daar geen invloed op. Hoe wij ons tot beide verhouden, en of wij lijden, ligt in onze eigen invloedsfeer. Mijn indruk is dat we in onze maatschappij veel wegkijken van het lijden. We willen onze ‘dromen najagen’ en we hebben een geluksideaal. Ik geloof dat zowel geluk als verdriet, en heel veel variaties daarop, deel uitmaken van het leven. En dat wij kunnen leren om ons daartoe te verhouden. Dat dat ons vormt.

In het christelijk geloof heeft het lijden zijn grootste symbool gekregen in Goede Vrijdag. Op Goede Vrijdag hangt Jezus aan een kruis en sterft. Een doelloze dood, omdat hij veroordeeld werd om zijn missie en visie, niet om iets wat hij fout deed.

Ik zie dat lijden zich met name manifesteert wanneer onze angst, ons onvermogen en onze machteloosheid de kop op steken. Je ziet een lieve vriendin aan kanker kapot gaan. Je staat erbij en je kijkt ernaar. Je hoort dat je ontslagen bent. Je ziet je toekomst in duigen vallen, hebt geen idee hoe het verder moet en je weet niet of je straks je hypotheek nog kunt betalen. Dergelijke ervaringen roepen een gevoel van lijden op. Dit lijden kan murw maken. Maar het kan ook gebeuren dat je leert om door dit lijden heen te kruipen. De wanhoop en machteloosheid te ondergaan. De angst en spanning uit te houden. Wanneer je daardoorheen weer grip krijgt op het leven, kan je dat een gevoel geven van opstaan uit de dood. Ik zie hierin ook de betekenis van het Paasfeest in de christelijke traditie. De traditie viert de opstanding van Jezus uit de dood. Daarmee werd de doelloosheid van die dood doorbroken. Is dit een ‘instant’ proces? Zeker niet! Het vraagt een ondergaan. Het vraagt fasen van stilzijn en stilstaan. Van niet-weten en wanhoop. En dit kunnen langdurige fasen zijn. Ik gun je dat wanneer je lijden ervaart, dit je ook brengt bij het doorbreken van het gevoel van de dood. Een opstaan!

Groeivraag

Welke ervaringen met lijden heb jij? Hoe heb jij je daartoe leren verhouden? Wat herken je in dit blog?

Aflevering 13b:

Het omgekeerde beverleven

Behalve Barbara woont ook Beatrijs Bever nog thuis. Ze had eigenlijk al lang de ouderlijke burcht moeten verlaten. Omdat Beatrijs Bever werd geboren met botte, wel oranje tanden, kan zij niet knagen en dus niet in haar eigen levensonderhoud voorzien. En ja, dan heb je geen beverleven.

Op een dag wordt het Beatrijs somber te moede. Ze is boos op de hele beverwereld. Iedereen is hard aan het werk. Iedereen bouwt mooie burchten. Iedereen heeft lol. En zij? Zij is veroordeeld om bij Vader en Moeder Bever in de ouderlijke burcht te blijven. Ze kent geen zelfstandigheid. Ze heeft geen eigen burcht. En daar heeft ze schoon genoeg van. Dus besluit ze, zonder iemand iets te zeggen, de burcht te verlaten. Ze zal laten zien dat ze zichzelf wel redt.

Die avond is de familie Bever in rep en roer. Niemand kan Beatrijs vinden. Waar is ze toch?! Iedereen wordt ingeschakeld om Beatrijs te zoeken, maar niemand kan haar vinden. Niet na een dag, niet na een maand, en ook niet na twee, drie en vier maanden. Het is een hard gelag voor Vader en Moeder Bever.

Vijf maanden na de verdwijning van Beatrijs landt Ooievaar op het dak van de burcht van Vader en Moeder Bever. Ze kijken verschrikt op. Ooievaar tikt hij met zijn lange oranje snavel op het dak. ‘Zijn jullie thuis?!’

‘Hmm…’ mompelt Vader Bever.

‘Ik heb groot nieuws!’

Vader en Moeder Bever kijken elkaar aan. Wat kan hun groot nieuws schelen? Ze zijn hun dochter kwijt. Dat telt! Daar kan geen enkel nieuws tegenop.

Om niet onbeleefd te zijn, kruipen de Bevers toch maar naar buiten.

‘Kan ik je iets aanbieden?’ vraagt Moeder Bever beleefd.

‘Ik heb net nog een salamander en een koolmees op. Dank je.’

De Bevers kijken gelaten.

‘Mag ik jullie feliciteren?!’

‘Feliciteren?’ zegt Vader Bever somber.

‘Ik maakte gisteren kennis met jullie kleindochter, Bianca. Jullie dochter Beatrijs heeft in het volgende vennengebied een lieve beverman gevonden en zij hebben inmiddels een dochter. Ik dacht dat jullie dat wel zouden willen weten…’

Wat? Nog voor Ooievaar is uitgesproken, rennen ze, op hun korte poten, gegidst door Ooievaar, naar het volgende vennengebied. Daar worden ze warm onthaald door hun dochter. Vader en Moeder Bever zijn volkomen verrast en overdonderd.

Beatrijs vertelt haar verhaal.

Toen ze was weggegaan, kreeg ze honger. Ze kon zelf geen eten verzamelen. Dus liep ze door. Tot ze in het volgende vennengebied een andere beverfamilie vond. Haar huid was inmiddels vaal, ze was mager en zag bleek. Toch viel zoon Berend van deze beverfamilie voor haar. En Beatrijs voor hem. Hij zocht de lekkerste hapjes en Beatrijs werd een prachtige vrouw. Zijn vrouw! En nu was zelfs Bianca geboren. Beatrijs kon haar geluk niet op.

Vader en Moeder Bever waren onder de indruk. Wat een andere dochter zagen zij nu!

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 13a. Lijden.)

Groeivraag

Wat raakt je in dit verhaal? Kun je ook bedenken waarom? Denk hierover na en schrijf je gedachten op.

Aflevering 14a:

Moed met zachtheid

> *I learned that courage was not the absence of fear, but the triumph over it. The brave man is not he who does not feel afraid, but he who conquers that fear.*

Deze omschrijving van moed is afkomstig van Nelson Mandela. Moed staat hierbij in het teken van het overwinnen van angst. In het teken van kwetsbaarheid dus. Daarmee maakt moed nederig. Dat bedoel ik met de titel van deze aflevering: Moed met zachtheid. Gevoelsmatig worden juist moed en heldendom vaak aan elkaar gekoppeld. En heldendom heeft dan vaak te maken met macht. Ik wil in dit blog het tegenovergestelde beweren: moed heeft te maken met zachtheid en nederigheid.

In Blog 12a beschreef ik vijf eigenschappen van nederigheid: 1) zelfvertrouwen, 2) eigen fouten onder ogen zien, 3) openstaan voor nieuwe informatie, 4) gericht zijn op anderen en 5) iedereen gelijkwaardig achten. **(https://www.nrc.nl/nieuws/2014/01/04/nederigheid-de-moeder-van-alle-deugden-1331659-a690906)** Wat de opvolging van deze eigenschappen interessant maakt, is dat ik hier in wezen dezelfde kenmerken zou kunnen noemen voor moed. Blijkbaar is er een groot verband tussen moed en nederigheid.

Moed vraagt als eerste zelfvertrouwen. Ik houd me maar even bij het voorbeeld van Nelson Mandela. Hij had de strijd tegen de apartheid, inclusief zijn jarenlange gevangenschap niet volgehouden wanneer hij geen zelfvertrouwen had gehad. Wanneer je geen vertrouwen hebt in jezelf kun je de angst die met moed gepaard gaat slecht volhouden en verdragen.

Moed vraagt als tweede om het onder ogen zien van fouten. Ik las in dat kader het volgende over Mandela:

> *Vaak genoeg heeft Mandela gezegd dat het hem niet makkelijk viel om door de wereld als messias en heilige te worden gezien. 'Dat ben ik nooit geweest, zelfs niet volgens de aardse definitie van een heilige, die een zondaar is die het blijft proberen,' schreef hij eens.* ***(https://www.nrc.nl/nieuws/2013/12/06/messias-dank-zij-zijn-fouten-1288734-a1224164)***

Mandela was iemand die openstond voor nieuwe informatie, gericht was op anderen en iedereen gelijkwaardig achtte. Daarover ter illustratie nog één citaat:

Na 27 jaar te hebben vastgezeten, verlaat Nelson Mandela in 1990 de gevangenis als een ander mens. De vrijheidsstrijder die zich tegen onderdrukkers wapent, heeft plaatsgemaakt voor de leider die vrede sticht tussen volkeren. Het is het resultaat van zijn reis naar binnen: een weg die dwars door de duisternis voert en eindigt bij wie hij werkelijk is: integer, dienstbaar en vol compassie. In zijn autobiografie Long Walk to Freedom schrijft hij: 'Tijdens die lange, eenzame jaren ging ik begrijpen dat de onderdrukker evengoed bevrijd moest worden als de onderdrukte. Want een mens die een ander van zijn vrijheid berooft, is een gevangene van de haat, opgesloten achter de tralies van vooroordelen en kleingeestigheid.'
(https://www.mt.nl/columns/je-moet-je-donkere-kant-ontdekken-net-als-nelson-mandela/86724)

Wanneer we moedig willen zijn, vraagt dit van ons om onze eigen angst onder ogen te zien. Onze angst niet te ontkennen. En stap voor stap door te gaan, te blijven leren, te blijven falen, en steeds weer op te staan. Dat is een kenmerk van karaktervorming. Daar lijkt het leven van Mandela van te getuigen. Dat is moed met zachtheid!

Groeivraag

Welke situatie van moed met zachtheid herken je uit je eigen leven? Beschrijf uitgebreid wat er toen gebeurde en hoe dat voor je was. Wat kun je hiervan op dit moment gebruiken?

Aflevering 14b:

Gevaar

Boaz Bever rent zo snel als zijn korte poten hem dragen kunnen naar de ouderlijke burcht. Hijgend rolt hij door de deur. ‘Vader, Moeder...’

Verschrikt kijken zijn ouders op. Wat is dit? Zo kennen ze Boaz niet, altijd eigengereid, niet bang, en zelfs behoorlijk overheersend. Al is hij, nadat hij na een conflict met zijn vader heeft gehad en een jaar is weg geweest, veranderd.

‘Vader, Moeder, Vos is gekomen!’

Vos, de vijand bij uitstek. Als hij in dit gebied zijn territorium bouwt, zijn ze allemaal verloren. Vader Bever rent naar buiten, zwemt een rondje en slaat met zijn platte staart op het water. Gevaar!!

Alle Bevers verzamelen zich. Kort legt Vader Bever uit wat er aan de hand is. Vos moet direct afgeleid worden, zodat hij zich hier niet vestigt. Maar eerst moeten de andere dieren, die evenveel gevaar lopen als zij, worden gewaarschuwd. Een taak voor Boudewijn, van BOBE Marketing en Communicatie.

In korte tijd is de ruimte rond de beverburcht van Vader en Moeder Bever volgestroomd. Muis, Egel, Eekhoorn, Mol, Konijn, Haas. Vader Bever heeft Uil geïnformeerd en gevraagd of hij de leiding over deze bijeenkomst wil nemen.

Uil heeft nog iemand uitgenodigd. Iemand waar de dieren erg bang voor zijn. Arend. Sluiks kijkt elk dier om de paar minuten omhoog, naar de top van de boom. Stel dat hij aanvalt. Uil kan hem wel hebben uitgenodigd, maar met Arend ben je je nooit zeker van je leven. Er is spanning voelbaar.

‘Beste dieren van de vennen. Er dreigt gevaar. Boaz Bever heeft Vos gezien en dat is een slechte zaak. We weten allemaal dat wanneer hij hier met zijn familie een burcht bouwt, velen van jullie hun leven niet zeker zijn. Hoe krijgen we het met elkaar voor elkaar om Vos weg te jagen?’

Het blijft stil.

‘Ik wil hem wel afleiden,’ zegt Haas na een poos. ‘Ik ben sneller dan hij.’

‘Dat vind ik erg moedig,’ reageert Uil. ‘Het is zeker niet zonder gevaar wat je aanbiedt.’

‘Dat weet ik,’ zegt Haas. ‘Ik ben ook bang. Straks pakt Vos mij. Maar het gaat om ons allemaal, daarom wil ik het doen. Ik ben de snelste.’

‘Dan wil ik nog een voorstel doen,’ zegt Uil. ‘Haas gaat in het zicht van Vos lopen. Zodat Vos ook echt in actie komt. Tijdens de achtervolging duikt Arend naar beneden en grijpt Vos. Zo zijn we waarschijnlijk voor altijd van hem af.’

Een beetje besmuikt kijken de dieren naar boven. Ze zijn nog steeds bang voor Arend. Ze weten niet of ze hem echt kunnen vertrouwen. Misschien pakt hij Haas wel in plaats van Vos. Tegelijk zijn ze blij dat hij hen komt helpen. Ze zijn trots op Haas die het aandurft om met Arend Vos weg te jagen. Wat een held!

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 14a. Moed met zachtheid.)

Groeivraag

Wat herken je (niet) van Haas in dit verhaal? Kun je een gebeurtenis herinneren? Neem de tijd om hierover na te denken en schrijf enkele gedachten op die in je naar boven komen.

Aflevering 15a:

Verlangen naar recht

Rechtvaardigheid is een beginsel uit de filosofie en ethiek op basis waarvan men stelt of handelingen juist en eerlijk zijn. Er zijn verschillende interpretaties over wat nou precies rechtvaardig is, oftewel wat eerlijk en juist is. Sommige van deze interpretaties staan ogenschijnlijk lijnrecht tegenover elkaar.
(https://www.ensie.nl/redactie-ensie/rechtvaardigheid)

Het citaat hierboven maakt duidelijk dat rechtvaardigheid een begrip is dat veel interpretaties openlaat. Enkele vragen uit de praktijk. Is het rechtvaardig, oftewel juist en eerlijk, wanneer in een team de ene collega altijd alles voor elkaar krijgt en de andere niets? Is het juist en eerlijk dat de een altijd de leuke klussen doet en de ander altijd achter het net vist? Is het juist en eerlijk wanneer ik altijd denk: hoe krijg ik het beter? En het belang van de ander uit het oog verlies?

Er is geen vastomlijnd gegeven wat rechtvaardig, dus wat juist en eerlijk is, en daar gaat het bij karaktervorming ook niet om. Een aspect van karaktervorming is het verlangen naar recht. Volgens de filosoof Kierkegaard gaat het er niet om wat we werkelijk doen. Dat is vaak voor zoveel uitleg vatbaar. Het gaat om de intentie waarmee we iets doen, het verlangen dat eronder zit. En dan is iedere vorm van enkelvoudigheid en simpelheid verdwenen.

Hoe ingewikkeld verlangen naar recht is, is te lezen in onderstaand gedicht:

Wat is gerechtigheid?

Een gebroken man
Een ijskoude blik
Zijn ziel ging verloren
Geen gevoel of emotie,
In zijn vermoeide gezicht

Hij laat geen traan meer,
Hij lacht niet,
Nee helemaal niets.
Zijn plek nu, zijn thuis
Vond hij achter de tralies

Hij is waar hij hoort,
Maar vergis je niet
Hij heeft een jongen vermoord
Uit puur verdriet
Hij vindt het terecht,
Zijn verdiende loon.
Hij zei: “Hij is als de duivel zo slecht,
Hij reed dronken door rood,
Mijn vrouw en mijn dochter vonden beiden de dood.”

Wraak is nu het woord,
Uit woede geboren
Ontstaan als een reflex
Vanwege zijn pijn

Zijn vrijheid is de prijs
Maar zijn ziel,
was al verloren
Hij zette het recht
Kom, laat het zo zijn

(http://www.1001gedichten.nl/gedichten/83619/wat_is_gerechtigheid%3f)

Groeivraag

Hoe zie jij in dit gedicht ‘verlangen naar recht’? Wat vind je daarvan? Herken jij het ‘verlangen naar recht’ in je eigen leven? Neem de tijd om hierover na te denken en schrijf je gedachten op.

Aflevering 15b:

Eikenhout

Björg Bever, commercieel directeur van het gehele bedrijf, heeft, om de inkomsten goed te beheren, een deel van de winst opgeslagen in wilgentakken, eikenvoorraden en stapels met wit beukenhout. Hij dacht dat het veilig was. Tot vandaag…
Hij rent op zijn korte poten naar het water, zwemt een rondje en slaat met zijn platte staart op het water. Gevaar!!

Alle dieren verzamelen zich.

‘We zijn bestólen!’ zegt hij met grote nadruk.

Verbazing golft door de haren en staarten van de dieren.

‘Bestolen?!’ klinkt het in koor.

‘Ja, bestolen! Ik sla de extra winst altijd op in wilgentakken, eikenvoorraden en stapels met wit beukenhout.’ Alle bevers murmelen. Dat weten ze.

‘Nu is al het eikenhout weg!’

Een kakofonie van dierengeluiden breekt los.

Uil neemt de leiding.

‘Is iedereen er? Denk goed na of je iemand mist.’

Het wordt stil. De dierenhersens kraken.

Dan tjilpt Koolmees: ‘Het Vliegend Hert… Ik zie Vliegend Hert niet.’

Ze kijken rond. En nog eens. Nee, Vliegend Hert is er niet. Zou Vliegend Hert…?

‘Arend, zou jij over de vennen willen vliegen en kijken of je Vliegend Hert kunt vinden? Eén ding: je mag hem niets aandoen!’

Arend slaat zijn wieken open en vliegt weg.

Na een paar uur schuift er iets voor de zon. Arend hangt boven de open plek waar ze verzameld zijn. En ze zien nog iets. Aha, dat is Vliegend Hert.

‘Vliegend Hert, wil je hier bij mij komen?’ vraagt Uil.

Schuchter landt Vliegend Hert naast Uil.

‘Vliegend Hert, wij willen jou, als dieren van de vennen, een vraag stellen. Familiebedrijf Bever voor Civiele Techniek mist een flink deel van hun eikenhoutvoorraad. We kunnen er niet achter komen waar het gebleven is. Jij bent het enige dier dat niet gereageerd heeft op de waarschuwing van Björg Bever. Dat maakt je verdacht. Ik wil graag van je horen waar je was en of je iets met de verdwijning van het hout te maken hebt.’

Dat was een lange tekst voor Uil die bijna altijd alleen maar luisterde.

Stotterend begint Vliegend Hert: ‘Onze soort wordt met uitsterven bedreigd. En er is onvoldoende eikenhout om van te leven. Vijf van mijn kinderen liggen thuis op sterven. Ik kan ze geen eten geven. Ik hoorde Björg Bever laatst trots vertellen aan Rat hoeveel eikenhout hij heeft. Toen dacht ik…’
Verder praten lukt niet meer.

‘Ik snap het!’ zegt Uil.

‘Jij gaat zorgen dat het hout terugkomt. Björg Bever gaat zorgen voor eten voor jou en je gezin. En tegen alle andere dieren zeg ik: “Dit is gebeurd en we zorgen met elkaar dat de Vliegend Herten geen honger hoeven te lijden.”’
Vliegend Hert vliegt weg en iedereen gaat stil naar zijn hol of burcht.

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 15a. Verlangen naar recht.)

Groeivraag

Hoe zie jij in dit verhaal ‘verlangen naar recht’ (Blog 15a)? Wat vind je daarvan? Doet het je denken aan een situatie uit je eigen leven? Neem de tijd om hierover na te denken en schrijf je gedachten op.

Aflevering 16a:

Ontmoeting

Om een ontmoeting te laten slagen, is een eerlijke ontmoeting met mijzelf nodig. Ik moet vrij worden van de duistere geesten in me, van het automatisme om mijn problemen op een ander te projecteren. Als ik in de ontmoeting contact leg met iemand die aanvankelijk vreemd en onbegrijpelijk op me overkwam, dan vindt er heling in me plaats. De ontmoeting bevrijdt me van mijn neurotische levenspatronen en brengt me bij mijn ware ik. (…) Als ik de ander niet vooringenomen tegemoet treed, wordt me duidelijk dat ik mijn leven moet veranderen. Ik kan niet gewoon zo verder leven. Een ware ontmoeting met een ander opent een nieuw begin.
(Grün 2010, pp. 27-28)

Durf jij jezelf aan de ander te laten veranderen? Hoe mijn leven, mijn kijk op het leven en mijn diepste overtuigingen, dat waarin ik geloof, ten diepste veranderde, vertel ik je in dit blog aan de hand van een persoonlijke ervaring uit mijn loopbaan.

Ik was hbo-opgeleid als ergotherapeut en had al het een en ander aan professionele ervaring opgedaan. Vervolgens ging ik werken in het daklozen- en verslavingscircuit. Een heel nieuwe wereld voor mij. Het werd me snel duidelijk dat alles wat ik geleerd had hier niet voldeed. Dat maak ik duidelijk aan de hand van het verhaal van Gert.

Gert was een zachtaardige man, met alle streken die mensen met een verslaving hebben. Alcohol is hun god, dus alles is geoorloofd om daaraan te komen. Doordat Gert veel op straat had gedronken, wild geplast, buiten had geslapen en nog een aantal van dat soort strafbare delicten, had hij een hele serie aan boetes openstaan. Een bedrag dat hij nooit zou kunnen betalen en iedere aanmaning werd hoger. Voor iemand die wel degelijk pogingen doet om van zijn leven iets te maken, een erg ontmoedigende situatie. Gert was eerder zwaar aan de drugs. Op eigen kracht was hij hier afgekomen. Een erg grote prestatie!

Wanneer ik in een eerdere levensfase Gert zou hebben ontmoet, zou ik waarschijnlijk iets gedacht hebben als ‘Ja, zuipen kunnen we allemaal en op straat lopen ook. Kom, maak wat van je leven!’

Nu werd ik veranderd, diep van binnenuit veranderd, door Gert en al zijn maten. Ik leerde dat ‘mijn mannen’ wel degelijk verantwoordelijk waren voor het leven dat zij leiden. Tegelijk leerde ik kijken in grote onmacht en weerloosheid. Daar was geen verantwoordelijkheid tegen opgewassen.

Ik ging in actie, voor Gert en anderen. En ik kreeg het door samenwerking tussen allerlei instanties, waaronder het OM, voor elkaar dat van een aantal van onze bewoners de boetes werden kwijtgescholden. Een overwinning. Voor mij. Maar zeker ook voor Gert!

Een paar weken later zitten Gert en ik samen in de auto. Er komt ons een politieauto tegemoet. Ik zie Gert verkrampen. Een diepgewortelde angst voor de politie zit in zijn genen. Tot hij ineens ontspant, mij glimlachend en trots aankijkt en zegt: 'Ach, ik heb toch geen boetes meer!!' Ik glimlach terug. Dan met een nog grotere glimlach zegt hij: 'En jij?' Ik geloof dat hij mijn antwoord niet verwachtte: 'Ja, ik heb nog een boete openstaan…'

Dat ik een boete had terwijl Gert er geen meer had, heb ik in de jaren dat ik nog met Gert werkte, heel vaak moeten horen. En het veranderde mij in mijn diepste overtuigingen. Het feit, dat ik als zijn begeleider, wel een boete open had staan, terwijl hij geen boetes meer had, haalde hem weg uit de underdog-positie. We werden gelijkwaardig.

Ik leerde hier dat ik altijd vanuit gelijkwaardigheid met mensen wil optrekken, in welke rol en verhouding ik ook tot hen sta. En die verandering heb ik te danken aan de ontmoeting met Gert.

Groeivraag

Welke ervaring heb jij opgedaan in de ontmoeting met de ander? Hoe veranderde die ontmoeting jou? In hoeverre was jij van invloed op de verandering van de ander?

Aflevering 16b:

Een andere zelfde wereld

Er is hard gewerkt deze week. Er zijn veel dammen en bruggen gebouwd. Veel holen en gangen gegraven. Nu is het tijd om het rustiger aan te doen. Boudewijn Bever gaat er eens rustig voor zitten met vriend Mol.

‘Weet je,’ zegt Mol, ‘deze week was ik aan het graven en ik kroop voor- en achteruit door de gang die ik groef.’

‘Voor- én achteruit?’ vraagt Boudewijn Bever. ‘Hoe kun je nu achteruit kruipen? Er is toch geen dier dat in een smalle opening achteruit kan kruipen? Dan blijf je toch steken op de vleug van je haren? Elk dier kruipt toch vooruit?’

‘Ik niet,’ zegt Mol parmantig. ‘Leg je poot maar eens op mijn vacht.’

Dat doet Boudewijn. Hij voelt een fluweelzachte vacht, zonder vleug. ‘Gek!’ zegt hij. ‘Een Bever heeft zijn haren één kant op staan. En als je kruipt, kruip je vooruit. Anders blijf je steken.’

‘Ik niet,’ zegt Mol nogmaals parmantig. Zijn kleine oogjes glimmen.

‘Dus jij kan voor- en achteruit kruipen?’ vraagt Boudewijn nog een keer verbaasd.

‘Ja!’ zegt Mol.

‘Weet je wat ik me nu ineens bedenk?’ zegt Boudewijn. ‘Dat ik niet alleen in smalle gangen, maar eigenlijk altijd vooruit kruip en loop. Misschien helpt het me wel als ik soms ook eens achteruit loop. Dat ga ik toch eens uitproberen. Wat grappig! Doordat jij een heel andere vacht hebt dan ik, ontdek ik ineens andere dingen. Hé, daar komt Haas,’ vervolgt Boudewijn Bever in een adem.

‘Ja, ik ruik het,’ zegt Mol.

Boudewijn Bever schiet heel hard in de lach. ‘Ik ruik het?!!’ zegt hij ietwat schamper. ‘Hij komt met levensgrote sprongen op je af. Dat zie je toch?!!’

‘Zien?’ zei de Mol. ‘Hoe doe je dat? Ik zie Haas niet.’

Verbaasd kijkt Boudewijn Bever naar Mol. ‘Zie je Haas niet?? Hoe kan dat nou? Hij staat nu vlak voor je.’

‘Ja, dat ruik ik,’ reageert Mol.

Dan schieten ze allebei in de lach.

‘Jij ziet wat ik ruik!’ zegt Mol verwonderd. ‘En ik ruik wat jij ziet. En allebei weten we dat Haas er is. En ook dat wij hem nu vervelen met ons gesprek en hij dus weer weggaat.’
‘Dag Haas,’ zeggen Boudewijn en Mol tegelijk.

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 16a. Ontmoeting.)

Groeivraag

Denk eens na over dit verhaal en schrijf enkele gedachten op die in je naar boven zijn gekomen.

Aflevering 17a:

Trouw

In de existentialistische filosofie (een 20e-eeuwse filosofische en literaire stroming die individuele vrijheid, verantwoordelijkheid en subjectiviteit voorop stelt) is ***authenticiteit de mate waarin iemand trouw is aan zijn eigen persoonlijkheid, karakter of geest ondanks externe impulsen.*** *Deze impulsen zijn de materiële wereld en het omgaan met externe krachten en invloeden die erg verschillen van de persoon zelf.* ***(https://www.ensie.nl/redactie-ensie/authenticiteit)***

Als je authentiek bent (zie ook Blog 12a), ben je 'trouw aan je eigen persoonlijkheid, karakter of geest ondanks externe impulsen', stelt het citaat hierboven. Trouw is daarom een belangrijke karaktereigenschap. Toch is dat zo gemakkelijk nog niet. Want hoe ben je 'trouw aan je eigen persoonlijkheid'? Hoe ken je je eigen persoonlijkheid, karakter en geest?

Ik geloof dat het leven een ontdekkingstocht is. Ik weet niet volledig wie ik zelf ben. Tegelijk kan ik trouw zijn aan wat ik wel weet. Wanneer ik als quote in mijn bedrijf geloof in 'Kwetsbaarheid is kracht!', dan wil ik daar ook naar leven. Daarvan getuigt het volgende voorbeeld. Ik begeleidde een klant die erg hoge eisen stelde aan zichzelf en anderen. Ze moest het altijd goed doen en fouten maken was er niet bij. Heel bewust deel ik in coaching dan soms ook mijn eigen gedoe. Niet dat ik mijn klant inzet om zicht te krijgen op mijn eigen dilemma's. Wel om soms maar gewoon iets te delen van mijn fouten, dilemma's en onvermogen. Vaak zie ik dat dit helpend is. Of je het nu wilt of niet, als coach sta je soms wat op een voetstuk. Daar haal ik mijzelf dan vanaf. Als spiegel voor de klant. 'Mijn coach is mens. Misschien moet ik ook maar gewoon mens worden.'

Ik had dus iets gedeeld waar ik zelf tegenaan liep. Verwonderd zei deze klant: 'Jij laat dat gewoon zien, dat je dingen niet kunt of lastig vindt. Dat ben ik om mij heen helemaal niet gewend. Dat maakt dat ik het ook lastig vind om dat te doen!' Ik hoop dat ik haar een klein beetje hielp op haar eigen weg van trouw zijn aan zichzelf. Dat ze ook trouw mag zijn aan haar onvolmaaktheid en erom leert glimlachen.

Authenticiteit, trouw zijn aan jezelf, getuigt van karakter. Toch levert het niet altijd alleen maar waardering op. Trouw zijn aan jezelf vraagt soms ook om tegen de stroom in te durven zwemmen. En daar is niets mis mee!

Groeivraag

Wat weet jij op dit moment van jezelf? Hoe blijf je daarin trouw aan jezelf? Wanneer is dat moeilijk? Wat wil je hierin ontwikkelen?

Aflevering 17b:

De blauwe strik

Boudewijn Bever is verantwoordelijk voor marketing en communicatie. Dat is hij niet voor niets. Hij vindt het altijd leuk om contacten met andere dieren te leggen. Dat gaat hem gemakkelijk af. Uren kan hij filosoferen met Mol. En iedereen vindt hem een vrolijk en enthousiast dier.

Het leuke aan Boudewijn is dat hij altijd heel goed aanvoelt wat hij wel of niet moet doen in het contact met klanten, maar ook in allerlei andere relaties. Een prettige Bever, vindt iedereen. Boudewijn is zeker niet iemand die op wil vallen. Tegelijk houdt hij er wel van om het net iets anders te doen dan een ander. Zeker als dit de zaken ook nog ten goede komt!

Als Bevers worden ze vaak verward. Björg wordt regelmatig aangesproken als Bas. Bernt krijgt vragen voor Boaz. En ook Boudewijn wordt nogal eens als een van de andere familieleden aangesproken. Boudewijn gelooft dat marketing en communicatie ook gaan over onderscheidend vermogen. En daar wil hij meer mee.

Op een ochtend staat hij op en knoopt een blauwe strik om zijn staart. Hij rent nog een rondje achter zijn eigen staart aan en glimlacht breed. Zo verschijnt hij bij Björn, de oudste van de familie en commercieel directeur van het gehele bedrijf.

‘Wat heb jij nou?!’ Een frons boven de neus van Boudewijn.

‘Hoe vind je het?’ vraagt Boudewijn, wel ongeveer vermoedend wat deze broer ervan zal vinden.

‘Nou, dat vind ik niet echt reclame voor Familiebedrijf Bever voor Civiele Techniek. Die strik is echt een vlag op een modderschuit. Zoiets doen Bevers niet!’

Dat was duidelijk. Maar Boudewijn laat zich niet van de wijs brengen.

‘Weet je Björn, ik ben niet alleen een Bever, ik ben ook Boudewijn Bever. En wanneer ik het fijn vind om een strik in mijn staart te doen, en specifiek een blauwe strik, dan doe ik dat. En er is nog een reden dat ik het doe. We verliezen soms klanten, omdat ze bij jou of bij een ander aankloppen, terwijl ze bij mij moeten zijn. Voortaan weet iedereen dat ik Boudewijn Bever ben en iedereen weet inmiddels wel dat ik verantwoordelijk ben voor marketing en communicatie.’

Het was een heel verhaal geworden. En Boudewijn meende het!

Hoewel veel dieren en zijn eigen familie van alles vonden van de blauwe strik in de staart van Boudewijn, waardeerden veel dieren het stiekem ook. Aan het einde van dat jaar was de omzet van Familiebedrijf Bever gestegen!

(Dit verhaal is een verwerking van het inhoudelijk ‘Blog 17a. Trouw.)

Groeivraag

Op welke manier breng jij onderscheid aan door trouw te zijn aan wie jij bent? Welke reacties krijg jij daarop? Hoe reageer jij daarop? Lees eventueel nog een keer Blog 17a.

Aflevering 18a:

Vredestichters

Wie zich één voelt met zichzelf, kan ook instemmen met zichzelf en met zijn leven. (…) Harmonie, één-zijn is geen eenheidsworst, maar bestaat juist daarin dat ik de tegenstellingen in me aanvaard. Daar is moed voor nodig. Want we willen veel liever eenduidig zijn dan dat we ons verzoenen met onze eigen schaduwkanten, met onze verdrongen agressie en woede, met ons onbewuste verlangen. Harmonie ontstaat alleen als we het voor elkaar krijgen om alle tegenstellingen in ons te accepteren en te verwelkomen als bij het leven horend. (Grün 2010, pp. 49-50)

Vrede stichten. Ook dat is een eigenschap van karaktervorming. Dit blog gaat over mensen die vrede met zichzelf hebben gevonden. Mensen die vanuit die vrede met zichzelf de paradoxen in hun bestaan aanvaarden, deze willen ontdekken en niet veroordelen.

Populisme staat haaks op vrede stichten. De wereld is goed en fout. Waar en onwaar. Normaal en abnormaal. Ik includeer en excludeer, al naargelang de norm. Maar welke norm?

Populisme staat niet ver van ons af. Er is moed voor nodig om de paradox van wit, zwart en grijs ook in onszelf, en in het samen-zijn met elkaar – in onze relaties, in ons werk, in ons team – te zien en deze met elkaar te verzoenen. Maar als we het zwart en grijs in onszelf ontkennen, gaan we het projecteren op de ander en maken we de ander zwart!

Vredestichters trachten wit, zwart en grijs in zichzelf te aanvaarden en te verzoenen en vanuit dat perspectief de ander tegemoet te treden.

Eerder werkte ik in een opvang voor chronisch aan alcoholverslaafde dakloze mannen. Een doelgroep die in de wijk natuurlijk nog wel eens wat reuring veroorzaakte. Op een dag stapte ik het pand waar ik werkte uit en zag buiten een van ‘mijn’ mannen, zeker geen lieverdje, omringd door een grote groep Marokkaanse jongens. Het zag er niet echt uit als vrede stichten. Gemoedelijk wandelde ik naar het groepje toe. Ik vormde mij een beeld van de leider en stapte in de groep. ‘Ha, ik ben Cora!’ zei ik met een glimlach en ik gaf de leider een hand. Daarmee wilde ik mijn respect uitdrukken! ‘Achmed,’ stelde hij zich voor en zijn ogen lichtten op. We hadden een leuk gesprek, het ijs was met die eerste handdruk gebroken en sinds die tijd riep er als ik door de wijk fietste of liep, altijd wel een Marokkaanse jongen: ‘He, Cora!’

Ik bleef dicht bij mijzelf en koos niet voor zwart of wit. Dan had ik gekozen voor het gelijk van de jongens of mijn cliënt. Ik koos voor trouw aan mijzelf en dat was in dit geval respect. Ik koos ook niet voor angst, hoewel het er nogal bedreigend uitzag. Dan had ik zeker gekozen

voor het zwart maken van een van de anderen, om mijn eigen angst te maskeren. En als laatste koos ik niet om te gaan uitzoeken wat er allemaal aan de hand was. In tegenstelling daartoe koos ik voor relatie en respect. Door het verbinden met mijzelf en alle paradoxen in mijzelf en in hen, werd het een mooie ontmoeting.

Vrede stichten hoeft niet moeilijk te zijn!

Groeivraag

Hoe zijn in jou de paradox van wit, zwart en grijs met elkaar verzoend? Waar merk je dat aan? Hoe wil je groeien?

Aflevering 18b:

Nestgeur

‘Vlieg op!’ krijst Berlinde Bever. ‘Blijf met je lange snavel van mijn voorraad af!’
Ooievaar klapwiekt weg en kijkt nog eens om. Een beetje verbijsterd, alsof hij het niet goed snapt.

Woedend gaat Berlinde Bever naar Vader Bever, vaak de uitlaatklep voor iedere Bever.
‘Wat kijk je kwaad?’ vraagt Vader Bever. ‘Wat is er aan de hand?’

‘Ik had juist een voorraad takken bij elkaar gezocht om de burcht uit te breiden nu er weer een volgend nest aankomt. En ineens verschijnt Ooievaar en steekt zijn lange stomme oranje snavel in mijn takken en wil ze meenemen. Wat moet hij met mijn takken? Die zijn van mij. En daarbij, hij heeft toch geen takken nodig? Hij doet er toch niets mee?!’

De stoom komt bijna uit haar kleine Beveroren.

Vader Bever denkt eens diep na. Hij kent Ooievaar wel zo’n beetje. Over het algemeen een vredelievend dier. Hij kan zich eigenlijk niet zo goed voorstellen dat Ooievaar te kwader trouw de takken van zijn dochter zou willen stelen. Waarschijnlijk berust het hele geval op een misverstand.

‘Die stomme Ooievaars. Laat ze vertrekken. De vennen zijn van ons!’ vervolgt Berlinde Bever.
Vader Bever zucht. Dat klinkt nog niet echt alsof ze toe is aan een verzoeningspoging. Hoe kan hij een list verzinnen, zodat de vrede terugkomt in de vennen?

Vader laat het rusten. Berlinde is te kwaad. Nu iets doen heeft geen zin.

Niet veel later heeft Berlinde Bever in het nest in haar burcht een worp van zes jonge Bevers. Trots ontvangt ze de andere dieren van de vennen die allemaal bij haar jongen willen kijken.

Plotseling hoort ze zacht klapwieken. Het is een jonge Ooievaar op een van zijn eerste vluchten. Hij ziet er vertederend jong uit.

‘Dag mevrouw Bever, mag ik even binnenkomen?’

Een Ooievaar verzucht Berlinde in zichzelf. Nou ja, vooruit, denkt ze, hij ziet er toch wel jong en schattig uit.

‘Kom verder,’ zegt ze wel wat nors.

‘Zijn dat uw kinderen?’

Bijna verliefd knikt Berlinde Bever.

‘Wat bijzonder. Mijn nest, waar ik een paar weken geleden geboren ben, is heel hoog in een boom. En uw nest is hier helemaal op de grond.’

‘Jouw nest hoog in een boom? Hoe kan dat nou? Hoe kom je daar dan? En hoe komen je ouders daar dan?’

‘Met onze grote vleugels vliegen we hoog in de lucht. Daar hebben mijn ouders eerst hun nest gebouwd en toen zijn mijn broer en ik daar geboren.’

Berlinde Bever kijkt nadenkend. Een nest? Hoog in een boom? Had Ooievaar óók takken nodig om een nest te bouwen? Dat had ze zich nooit gerealiseerd. Had Ooievaar mogelijk helemaal geen kwade bedoelingen? Het lijkt of ze ineens meer begrijpt.

‘Weet je, als mijn jongen wat groter zijn, kom ik graag een keer bij jullie kijken. En dan zou ik ook heel graag je ouders ontmoeten… Ik kan alleen niet in de boom klimmen.’

Een eindje verderop glimlacht Vader Bever.

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 18a. Vredestichters.)

Groeivraag

Hoe raakt dit verhaal jou? Lees eventueel nog een keer Blog 18a. Neem de tijd om hierover na te denken en schrijf enkele gedachten op.

Aflevering 19a:

Geestkracht

Dit blog gaat over geestkracht. En geestkracht als karaktereigenschap omschrijf ik het beste aan de hand van een indrukwekkend verhaal. Een verhaal dat mij, na zoveel jaren gesprekken met mensen, nog steeds raakt.

Ik begeleid Mart. Mart is 44 jaar en werkt op een financiële administratie van een grote zorgorganisatie. In het eerste gesprek heeft hij mij eerlijk gezegd dat er weinig mensen zijn die door zijn pantser heen komen. En we kunnen alleen iets bereiken als ik dat wel kan. Ook vertelt hij dat hij echt wil veranderen. Er zijn patronen in zijn leven waar hij letterlijk ziek van wordt. Dat moet echt anders. Ik ervaar een diepe motivatie.

Dat blijkt geen moeite. We hebben pittige, confronterende en heel mooie gesprekken. In elk gesprek zitten punten waar hij nog dagen na het gesprek op kauwt. En ik neem grote verandering waar. Hij was gemakkelijk ontplofbaar op zijn werk. Nu gaat hij daar open het gesprek met zijn collega's aan. Hij geeft hen complimenten en geeft ook eerlijk aan wat hij lastig vindt in de samenwerking. Hij neemt tijd voor zichzelf en is niet meer de hele wereld aan het redden. Hij pakt zijn eigen perfectionisme aan en ook de ander hoeft niet meer perfect te zijn.

En zomaar ineens tijdens het achtste gesprek zegt Mart in een bijzinnetje dat hij als klein kind seksueel is misbruikt. Dat heeft diepe schade in zijn leven aangericht. Het heeft patronen tot ontwikkeling gebracht die nu heel destructief zijn leven beïnvloeden. Patronen die maakten dat zijn werkgever hem graag naar mij stuurde.

'En nu, voor het eerst in mijn leven, kan ik kiezen voor mijzelf, voor wat goed is voor mij!' zegt hij vandaag. 'Het is een soort opstaan. Niet meer de destructieve patronen de baas laten zijn. Zelf opstaan, tegen de destructie in.'

Ik val stil.

Ik schreef een lange serie over karaktervorming. Aan iedere aflevering schaafde ik nog wat en dan was het goed. Deze aflevering heb ik vier keer herschreven. Ik kreeg niet verwoord waar geestkracht voor mij echt over gaat. Maar dit verhaal hielp mij. Geestkracht gaat over opstaan. Opstaan tegen destructieve krachten in ons leven in. Ons leven tot bloei brengen. Geestkracht gaat niet over 'dromen durven doen'. Dat is voor veel mensen veel te groot. Het gaat over het hier en nu. Over vandaag kiezen om die kleine keuze te maken die je leven een stapje vooruit brengt. Die keuze te maken die niet je kracht vermindert, maar groter maakt. En vaak gaat dat om kwetsbare keuzes.

Kracht vanuit de geest, geestkracht, stel ik tegenover kracht vanuit de mens, menskracht. Menskracht gaat vaak over macht, geweld en destructie. Tegen onszelf en soms ook tegen anderen. Geestkracht gaat over opstaan en verdergaan! Geestkracht gaat over groei vanuit kwetsbare kracht!

Groeivraag

Wat betekent het woord ‘geestkracht’ voor jou? Waar zie jij geestkracht?

Aflevering 19b:

Toch niet vrij

Enige tijd geleden heeft Bas Bever zich losgemaakt van het Familiebedrijf en werd meubelmaker-kunstenaar. Daar ligt zijn talent! Nu mag Bas doen waar hij goed in is en waar hij plezier aan beleeft. En toch…

Haas had aan Bas Bever gevraagd: ‘Wil je een mooie versiering knagen voor mijn hazenleger?’ Bas was op zijn eigen rustige manier aan de slag gegaan. Hij had drie voorbeelden gemaakt en die voorgelegd aan Haas.

Haas was stilgevallen. Hij was diep onder de indruk. Hij verwachtte wat geknutsel. Dit was kunst!

Vanaf die tijd kreeg Bas Bever de ene na de andere opdracht van de Hazen. En zijn faam verplaatste zich tot ver buiten de eigen vennenplas.

Toch is er iets wat Bas Bever dwarszit. Bas besluit langs te gaan bij Uil. Hij heeft behoefte aan wijze raad.

‘Uil, het gaat niet goed met me. Ik doe nu wat ik leuk vind en waar ik goed in ben. En toch…’
‘Vertel eens iets over de klussen die je op dit moment onder handen hebt,’ vraagt Uil.
‘Nou, ik maakte een tijdje terug een stoel voor opa Mol. Hij wilde iets wat mooi was en waar hij ondanks zijn leeftijd nog lekker in zat. Enne…’

‘Eerder maakte ik een mooie versiering voor het nest van Ooievaar. Zij waren erg tevreden…’ Toen zweeg Bas.

‘En verder?’

‘Eh…’

‘Heb je te weinig werk? Is dat wat je onrustig maakt?’

‘Nee, zeker niet. Ik heb een overvloed aan werk. Ik doe heel veel voor de Hazen. Zij bezorgen mij zelfs meer werk dan ik eigenlijk aankan.’

‘Toch zei je dat eerder niet…?’

‘Eh…’

‘Wat is er met het werk voor de Hazen?’

‘Zij geven mij de ene opdracht na de andere. Ik verdien er goed aan en mijn gezin kan er prima van leven. Alleen…’

‘Wat alleen…?’ vraagt Uil zacht.

‘Weet je, ik vind het werk best wel leuk. Alleen steeds als ik een beetje afwijk van wat ik de eerste keer maakte, willen de Hazen dat ik juist weer maak wat ik als eerste maakte. Ik kan net zo goed een productiebedrijf beginnen. Zo ben ik geen meubelmaker-kunstenaar!’

‘En toch doe je het?’

‘Ja, ik wil niet op hun lange poten gaan staan. Ze zijn allemaal even aardig. Dus…’
‘Je bent een beetje slaaf van de waardering die je van hen krijgt en bent bang die te verliezen…?’

‘Eh…’

Die avond zegt Bas tegen de volgende Haas die langskomt: ‘Ik ben bereid om deze versiering voor je te maken. Als voorwaarde stel ik dat ik iets unieks mag maken wat ik niet eerder maakte. Anders moet je denk ik iemand anders zoeken!’

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 19a. Geestkracht.)

Groeivraag

Bas Bever lukt het bijna niet om ‘vrij’ te blijven. Wat zit hem in de weg? Wat zit jou soms in de weg? Hoe toon jij geestkracht (zie Blog 19a)? Neem de tijd om hierover na te denken en schrijf je gedachten op.

Aflevering 20a:

Weerstand

First they ignore you, then they laugh at you, then they fight you, then you win.

Karaktervorming is een mooi proces! Dat geeft dit citaat van Gandhi ook aan. Het is een ontwikkeling waardoor je stap voor stap groeit in wie je werkelijk wilt zijn. En je blijft altijd beginner. Het is nooit af. Steeds sta je weer aan een nieuw begin.

We shall not cease from exploration, and the end of all our exploring will be to arrive where we started and know the place for the first time.

Aldus T.S. Elliot. Karaktervorming is een proces met een cirkelgang, die steeds, als een schroefdraad verdiept. Je komt steeds een stapje dieper. Dat is het mooie van karaktervorming.
.
Wanneer wij ons karakter ontwikkelen, krijgen we echter ook te maken met weerstand. En met weerstand bedoel ik dat niet alleen jij verandert, maar dat die verandering ook schuring oplevert met de wereld om je heen. Dat ga ik toelichten.

Ooit begeleidde ik een vrouw die door alles wat ze leerde, veranderde. Ze leerde bijvoorbeeld om haar positie in te nemen op haar werk. Ongemerkt nam ze daardoor ook veel duidelijker haar positie in haar huwelijk. Er was sprake van karaktervorming. Een paar jaar later kwam haar man langs. Ook hij wilde groeien. Hij leerde onder andere dat hij in zijn werk, na jaren ervaring, echt wel op die ervaring mocht vertrouwen en het gezien zijn leeftijd ook wel wat rustiger aan mocht doen. Aan het einde van dat traject was het goed dat ik met beiden nog een gesprek had. Beiden waren meer op kleur gekomen en de kleuren matchten nu niet altijd goed meer. Zij nam meer haar positie in, maar daardoor moest haar man nu juist thuis van alles en nog wat. Dit terwijl hij het juist op alle fronten wat rustiger aan wilde doen. Dat vroeg om een nieuwe afstemming.

Als je zelf meer op kleur komt en meer kleur bekent, heeft dit invloed op je relaties. Het is als met kleuren. Als je eerst samen geel en rood was, is je gezamenlijke kleur oranje. Wanneer je een andere kleur ontwikkelt, heeft dit ook invloed op de mengkleur. En dat vraagt om nieuwe afstemming. En soms lukt dat. Maar soms ook niet. Als de een ontwikkelt, betekent dat niet altijd dat de ander ook mee kan en wil in die ontwikkeling. Op dat moment kan het dus zijn dat de aansluiting tussen jou en de ander vermindert. Dit kan pijnlijk zijn. Tegelijk kan het horen bij het proces van karaktervorming.

Er zijn ook andere redenen voor weerstand. Wanneer jij gaat zoeken naar hoe je echt in het leven wilt staan, ben je een spiegel voor de ander. En een spiegel is niet altijd fijn. Wanneer ik van de fiets kom en in de spiegel zie dat mijn haar helemaal verwaaid is, kam ik mijn haar. Met andere woorden, ik trek gevolg uit wat ik in de spiegel zie. Maar wat als ik helemaal geen zin heb om mijn haar te kammen? Om iets te doen met wat ik in de spiegel zie? De spiegel van iemand in mijn omgeving die actief vorm geeft aan zijn of haar eigen leven en karakter kan wezenlijk iets doen in relaties.

En zo is het proces van karaktervorming levensecht en menselijk. Met mooie en lastige kanten. Maar het is het waard!

Groeivraag

In hoeverre herken je weerstand in het proces van karaktervorming? Sta hier even bij stil en schrijf op wat er bij je naar boven komt.

Aflevering 20b:

Oud en nieuw

Beatrijs Bever bezoekt haar familie. Wat een feest! De hele familie loopt uit! Beatrijs werd geboren met botte, wel oranje tanden. Zij kon niet in haar eigen levensonderhoud voorzien. Ze kon niet knagen. Dit maakte haar afhankelijk van de zorg van haar familie. Tot ze wegliep. Ze wilde het niet meer. In een ander vennengebied werd een bever smoorverliefd op haar en zij op hem. Beatrijs bleef bij hem en samen kregen ze drie beverdochters. En Beatrijs leerde een hoop bij…!

Die avond organiseert Moeder Bever een diner. Ze zijn er allemaal! Beatrijs is ook van de partij.

‘Ik zal je even helpen!’ zegt broer Bernt. Hij stapelt wat takken op, zodat Beatrijs lekker kan zitten.

‘Nee, dank je,’ zegt Beatrijs. Ze pakt zelf wat takken en maakt haar eigen zitplaats.

Wat beteuterd kijkt Bernt toe.

‘Ik zal je eten voorkauwen,’ zegt moeder Bever.

‘Nee, dank je,’ zegt Beatrijs. ‘Ik heb een stampertje waarmee ik mijn eten fijnmaak.’

Moeder druipt af.

‘Ik zal zorgen dat je genoeg te eten krijgt,’ zegt haar oudste broer Björg.

‘Nee, dank je,’ zegt Beatrijs. ‘Ik zorg voor mijzelf, zoals jullie allemaal doen.’

Het wordt steeds stiller op de open plaats waar de Familie Bever zojuist nog met elkaar gezellig een groot feest vierde. Enkele Beverfamilieleden gaan apart zitten en murmelen wat. Wat is er met Beatrijs aan de hand? Wat is ze ondankbaar. Ze willen haar toch allemaal graag helpen? Wat is ze veranderd, zeg!

Beatrijs merkt dat het feest niet verloopt zoals zijzelf hoopte en zoals ook de anderen het graag willen. Ze loopt naar het clubje familieleden dat op afstand is gaan zitten.

‘Wat is er aan de hand?’ vraagt ze.

‘Je bent zo anders…’ zegt moeder Bever voorzichtig.

‘Ik… ánders?’ vraagt Beatrijs verbaasd.

‘Ja, vroeger moesten we je bij alles helpen. En daar baalden we soms echt wel van. En nu willen we je graag helpen en sla je alle hulp in de wind,’ zegt de altijd zorgzame Bernt.

Nu schiet Beatrijs in de lach. En terwijl ze lacht, merkt ze dat ze ook huilt. Ze kijkt in haar eigen spiegel. Van toen en van nu…

‘Weet je, vroeger vond ik mijzelf best zielig. Jullie konden allemaal voor jezelf zorgen. En ik kon niet eens zelf eten! Daardoor gingen jullie alles voor mij doen. Toen ik weggelopen was en bij mijn schoonbeverfamilie woonde, merkte ik dat ik toch veel kon, veel meer dan ik dacht. Ik kan alleen geen harde dingen eten. Maar daar heb ik nu ook een oplossing voor gevonden.’
‘Hmm…’ reageren een aantal Bevers.

‘Jullie zijn nog gewend aan de oude Beatrijs. Maar ja, ik ben nu een nieuwe Beatrijs. Mag dat misschien?!’

‘Nou, vooruit dan’ zeggen de Bevers dan in koor.

(Dit verhaal is een verwerking van Blog 20a. Weerstand.)

Groeivraag

Welke karakterverandering van jou heeft jouw omgeving beïnvloed? En weet je ook door wie jij veranderd bent? Lees eventueel nog een keer Blog 20a. Neem de tijd om hierover na te denken en schrijf je gedachten op.

Aflevering 21a:

Karaktervorming…

Een weg om te gaan!

Aan het einde van deze blogserie over karaktervorming wil ik terugkomen op mijn motief voor deze serie en de bijbehorende verhalen over de Familie Bever.

Ik werk een hele dag met mensen. Individueel of binnen organisaties. Vaak hoor ik: ‘Binnen onze organisatie zou dit anders moeten, of dat zou beter georganiseerd kunnen worden, we zouden dat systeem moeten implementeren dan wordt alles beter, en nog veel meer.’

Ik denk dat veranderingen helpen. Ik geloof dat een manier van organiseren bijdraagt. Ik denk dat systemen daaraan soms een bijdrage leven.

In de kern geloof ik dat het functioneren van mensen en organisaties te maken heeft met karaktervorming. Daar ligt het hart. En daaromheen zijn ook veel zaken belangrijk. In deze serie heb ik een caleidoscoop gegeven van allemaal eigenschappen of elementen die in mijn ogen met karaktervorming te maken hebben.

Mijn oprechte overtuiging is dat waar karaktervorming ontstaat, we maatschappelijke smaakmakers worden. Het scheutje peper, zout of citroensap. Graag draag ik bij aan mensen of organisaties die smaakmakers willen zijn.

Ik heb je slechts aan het denken willen zetten rondom dit thema. Dat is mijn leidmotief! Karaktervorming is geen afgerond geheel. Wel een weg om te gaan.

Ik wil afsluiten met de woorden waarmee ik startte in aflevering 1a en zo de cirkel van de serie rond maken:

> *‘‘Stilte staat tegenover zelfzucht en gebed tegenover grootspraak.’ Dat is een heel korte samenvatting van wijze woorden die ik las bij Abraham Heschel, een joodse filosoof, en die alles te maken hebben met karaktervorming, het onderwerp van deze blogserie.*
>
> *Karaktervorming gebeurt daar waar jij je laat veranderen aan het leven. Deze verandering ontstaat waar jij je verhoudt tot ‘het anders’ in jezelf, in de ander en het andere. Tot dat wat we snappen, kunnen we ons gemakkelijk verhouden. In het leven komen we echter voortdurend zaken tegen in onszelf, in de ander en in het andere die we helemaal niet goed snappen. De neiging die dan automatisch ontstaat, is om in afweer te stappen, een oordeel te vellen of onze ogen te sluiten.*

En juist wanneer we dat niet doen en ons verhouden tot 'het anders' waarmee we geconfronteerd worden, ontstaat karaktervorming.

De stilte schept ruimte voor de confrontatie met het andere. In de stilte stopt de gerichtheid op alleen onszelf. In de stilte komt de grootspraak tot zwijgen. In de stilte vallen het (ant)woord en het weten weg. Dan kunnen we op andere gedachten komen. De stilte schept ruimte voor.'

Groeivragen

Wat van deze blogserie is jou het meest bijgebleven? Waarom denk je? Wat zegt dat over jouw proces van karaktervorming?

Aflevering 21b:

Overdragen

Het is avond. Het werk is gestaakt. Vader en Moeder Bever hebben aan alle kinderen gevraagd om te komen eten. Houtschors met gemalen paardenbloem. Alle Bevers voelen dat er iets in de lucht hangt. Hoewel ze vaker samen eten, heeft deze avond iets formeels, iets moois en iets verdrietigs. Ze kunnen het niet duiden.

Er wordt heerlijk gegeten, veel geknaagd en hard.

Dan neemt Vader Bever het woord. Moeder Bever staat dicht naast hem.

‘Lieve kinderen. Jullie moeder en ik willen jullie van iets op de hoogte brengen wat ons allemaal raakt. Jullie weten dat ik een tijd geleden overwoog om het bedrijf aan jullie over te laten. Ik heb die keuze toen bijgesteld, omdat ik op andere gedachten kwam. Daardoor heb ik nog veel adviezen met jullie kunnen delen de afgelopen periode. Iets waar ik heel dankbaar voor ben. Nu is de tijd gekomen dat wij, jullie Moeder en ik, echt gaan stoppen.’ In de ogen van Moeder en Vader Bever blinken tranen.

Een diepe zucht, vrijwel gelijktijdig, ontsnapt uit de stompe snuit van alle Bevers.

Dit was het moment waarvan iedereen wist dat het ging komen. Het is alsof twee schakels uit de ketting verdwijnen. En dat voelt onaf. En tegelijk voelt het juist heel erg af. Iedereen is klaar voor deze nieuwe situatie. Het is tijd om deze stap met elkaar te zetten. De Beverkinderen weten dat ze het nu zelf kunnen. Vader en Moeder Bever hebben hun voldoende zelfvertrouwen meegegeven. Alle kinderen ervaren diep respect voor Vader en Moeder Bever. Vader en Moeder Bever waren nooit de confrontatie met hun kinderen uit de weg gegaan. Ze hadden liefdevolle adviezen gegeven. Ze waren kwaad geweest. Ze hadden fouten gemaakt en daarvan geleerd. Ze hadden hun kinderen in alles geholpen om gezonde en volwassen Bevers te worden. Bevers met karakter.

En zo stonden ze ook in de wijde omtrek bekend: ‘Vraag een Bever en je krijgt niet alleen goed werk, het komt ook uit een goed hart. De Bevers staan voor wat ze zeggen en zijn bereid fouten toe te geven. Ze leveren goed werk. En tegelijk geven ze eerlijk aan als ze iets niet kunnen. Ze overspelen nooit hun hand.’

Björg, de oudste zoon, gaat op zijn achterpoten staan. ‘Vader en Moeder, jullie leerden ons leven met karakter! Daar zijn wij jullie intens dankbaar voor. Wij zullen de naam van Familiebedrijf Bever met ere dragen in diep respect voor jullie die dit mooie bedrijf aan ons overdroegen!’ Dan wordt het stil. En daarna… eerst voorzichtig en daarna een klaterend beverapplaus.

Bronnen voor deze serie

Covey, S.R. (2007), De zeven eigenschappen van effectief leiderschap, Amsterdam/Antwerpen: Business Contact.

Dam, A. van (2009), De kunst van het falen. Hoe je door effectief leren succesvol kunt presteren, Amsterdam: Ambo.

Derks, W. (2003), Een leefregel voor beginners, Tielt: Lannoo.

Grün, A. (2010), Benedictijnse regels voor een gelukkig leven, Baarn: Forte Uitgevers BV.

Halík, T. (2016), Geduld met God. Twijfel als brug tussen geloven en niet-geloven, Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.

Ouaknin, M. (2001), De tien geboden, Amsterdam: Uitgeverij Boom.

Rossum, C. van (2014), Kwetsbaarheid is kracht. Menselijk maatwerk in duurzaam, inspirerend en ambachtelijk loopbaan- en studiekeuzeadvies, Rotterdam: Loopbaanparadox, in eigen beheer.

Rossum, C. van, 'Angst is niet iets om bang voor te zijn', in: CoachLink Magazine 2015, nr. 4, pp. 55-58.

Rossum, C. van, 'Verbinding creëren door te luisteren', in: CoachLink Magazine 2015, nr. 3, pp. 80-83.

Rossum, C. van, 'Gezond en duurzaam werken – een leerproces voor werkgever en werknemer!', in: CoachLink Magazine 2016, nr. 5, pp. 56-59.

Rossum, C. van, 'Leidinggeven aan gezond en duurzaam werken' in: CoachLink Magazine 2016, nr. 6, pp. 70-73.

Sinek, S. (2016), Begin bij het waarom. De gouden cirkel van ondernemen, Amsterdam: Uitgeverij Business Contact.

Whitworth, L., H. Kimsey-House & Ph. Sandahl (2007), Co-Actief Coachen. Nieuwe vaardigheden voor professioneel en persoonlijk coachen, Zaltbommel: Thema.

Over het blog

De missie van Loopbaanparadox is: “Kwetsbaarheid is kracht! Menselijk maatwerk in duurzaam, inspirerend en ambachtelijk loopbaan- en studiekeuzeadvies”. Het blog draagt in dit kader kennis, inspiratie en deskundigheid over en verschijnt tweewekelijks.

De foto’s zijn van fotograaf Marcel Sjoers (www.marcelsjoers.nl). Ze zijn te bestellen via marcel@marcelsjoers.nl.
Het blog is geschreven door Cora van Rossum (www.loopbaanparadox.nl) en staat onder redactie van Marleen Schoonderwoerd (http://www.linkedin.com/in/marleenschoonderwoerd).
Opmaak: wesselXXdesign / Rob Wesselink (wesselxxdesign@telfort.nl)

Wanneer door dit blog persoonlijke dilemma’s boven komen, is het altijd mogelijk om hierover te mailen (cora@loopbaanparadox.nl). Gratis!